

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ПУБЛІЧНО-АДМІНІСТРАТИВНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ
МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ
ВИМІР**

Виконав: магістрант 3-го курсу, групи 8.2817-з
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»
О. В. Дьяченко

Керівник: професор кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, д. філос. н., Краснокутський О. В.

Рецензент: професор кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, д. філос. н., Глазунов В. В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та управління

_____ Т.І.Бутченко
«___» _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Дьяченко Олесі Володимирівні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Публічно-адміністративні механізми підтримки малого та середнього бізнесу: регіональний вимір

керівник роботи Краснокутський Олександр Володимирович, д.філос.н., доцент,

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом ЗНУ від «29» травня 2019 року № 804-с

2. Строк подання студентом роботи 20 лютого 2020 року

3. Вихідні дані до роботи Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. Харків : ДокНаукДержУпр, 2015. 226 с., Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. 4-те вид., стер. Київ : «Знання», 2008. 302 с., Галан Н.І. Державна підтримка малого та середнього бізнесу: досвід зарубіжних країн: монографія. Донецьк: ДНУ, 2007. 118 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Визначити стан наукової розробки публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу. 2. Уточнити основні поняття дослідження: «механізм», «публічно-адміністративний механізм», «бізнес», «малий і середній бізнес», «підтримка». 3. Обґрунтувати основні принципи та методи дослідження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу. 4. Дослідити сутність, зміст, суб'єкти реалізації й різновиди публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу. 5. Виявити специфіку регіональних публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу. 6. Вивчити світовий досвід публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу. 7. Здійснити комплексний аналіз показників діяльності малого та середнього бізнесу у Запорізькій області. 8. Розробити перспективні публічно-адміністративні механізми підтримки малого та середнього бізнесу у Запорізькому регіоні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
7 схем

---

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Краснокутський О.В., професор кафедри соціальної філософії та управління	29.05.2019	29.05.2019
Розділ 2	Краснокутський О.В., професор кафедри соціальної філософії та управління	24.06.2019	24.06.2019
Розділ 3	Краснокутський О.В., професор кафедри соціальної філософії та управління	23.09.2019	23.09.2019

7. Дата видачі завдання 29 травня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2019	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2019	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2019	виконано
4.	I розділ	Червень 2019	виконано
5.	II розділ	Вересень 2019	виконано
6.	III розділ	Листопад 2019	виконано
7.	Систематизація висновків	Січень 2020	виконано
8.	Нормоконтроль	Лютий 2020	виконано

Студент _____ О.В. Дьяченко

Керівник роботи _____ О.В. Краснокутський

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Заїка

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 98 сторінок, 105 позицій у списку літератури, 5 додатків.

ПУБЛІЧНО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ МЕХАНІЗМ, ПІДТРИМКА МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У РЕГІОНІ

Мета дослідження: визначення основних чинників оптимізації публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу в Запорізькій області.

Об'єкт дослідження: управлінські відносини в галузі малого та середнього бізнесу.

Предмет дослідження: публічно-адміністративні механізми підтримки малого та середнього бізнесу та основні чинники оптимізації їх розвитку в регіонах України.

Методи дослідження: системності, історизму, комплексності, монографічний, узагальнення, діалектичного матеріалізму, об'єктивного ідеалізму, класифікації, порівняльний, групування, горизонтального та вертикального аналізу, графічний, синтезу.

Гіпотеза: ефективні публічно-адміністративних механізми є чинником якісного розвитку малого та середнього бізнесу.

Висновки:

1. Проблемамаи бізнес-середовища області є недосконалість регуляторного середовища, недофінансування, слабо розвинена інфраструктура підтримки малого та середнього бізнесу, відсутність ефективної взаємодії органів влади та підприємництва, низька культура ведення бізнесу.

2. Публічно-адміністративні механізми підтримки малого та середнього бізнесу адміністративно-правової, фінансово-інвестиційної, організаційно-інституційної та соціокультурної направленості у комплексності своїй покращать бізнес-середовище регіону та матимуть позитивний соціально-економічний ефект для Запорізької області та країни в цілому.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО- АДМІНІСТРАТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ.....	9
1.1. Сучасний стан наукової розробки публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу.....	9
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «механізм», «публічно- адміністративний механізм», «бізнес», «малий та середній бізнес», «підтримка»..	16
1.3. Принципи та методи дослідження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу.....	26
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО- АДМІНІСТРАТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА SEREDNYHOHO BIZNESY.....	32
2.1. Сутність, зміст, суб'єкти і різновиди публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу.....	32
2.2. Регіональні особливості публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу	41
2.3. Світовий досвід публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу	49
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО- АДМІНІСТРАТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	58
3.1. Аналіз показників та основні проблеми функціонування малого та середнього бізнесу у Запорізькій області	58
3.2. Основні чинники оптимізації та вдосконалення публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу у Запорізькому регіоні.....	69
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	84
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах євроінтеграційних процесів роль розвитку малого і середнього бізнесу, як бази формування структури економіки окремих регіонів, важко переоцінити. Адже успішний розвиток бізнесу є передумовою забезпечення соціальної стабільності в суспільстві формуючи середній клас, забезпечуючи більше половини ВВП, робочі місця, чверть експорту та інвестицій країни.

Разом з тим процеси, становлення підприємницького сектору відбуваються паралельно з формуванням механізму його регулювання. Відтак, вдосконаленню публічно-адміністративних механізмів для підтримки економічного потенціалу бізнесу має приділятися особлива увага з метою створення умов для позитивних змін у економіці України, сприяння підтримці місцевого виробника, забезпечення зайнятості населення і запобігання безробіттю.

Проблемна ситуація. Недоліки та складнощі, що зустрічаються в процесі функціонування малих та середніх підприємств на фоні посилення світової економічної конкуренції, кризових явищ в економіці України, вимагають створення дієвого механізму підтримки, розвитку і захисту підприємництва з максимально комфортним бізнес-кліматом.

Складність процесу впровадження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу полягає у здатності гнучко реагувати на зміну ситуації та різноманітні по застосовуванню інструменти. Державні програми фінансового, науково-технічного, консультативного та іншого сприяння розвитку підприємництва, що виконуються державною чи місцевою владою, суспільними структурами та організаціями є базисом підтримки малого та середнього бізнесу полягає.

Проблематика підтримки малого та середнього бізнесу полягає піднімалась у працях зарубіжних та вітчизняних вчених, таких, як Т. Бартік, З. Варналій, Б. Ведер, В. Дикань, О. Дикань, С. Домбровська, Д. Плеханов,

Втім, незважаючи на значну кількість публікацій в Україні питання публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу досліджено неповною мірою, потребує глибшого дослідження питання їх вдосконалення з урахуванням регіонального аспекту.

Об'єктом дослідження є управлінські відносини в галузі малого та середнього бізнесу.

Предмет дослідження – публічно-адміністративні механізми підтримки малого та середнього бізнесу та основні чинники оптимізації їх розвитку в регіоні України.

Метою дослідження є визначення основних чинників оптимізації публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу в Запорізькій області.

Згідно з метою маємо такі завдання:

- визначити стан наукової розробки публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу;
- уточнити основні поняття дослідження: «механізм», «публічно-адміністративний механізм», «бізнес», «малий і середній бізнес», «підтримка»;
- обґрунтувати основні принципи та методи дослідження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу;
- дослідити сутність, зміст, суб'єкти реалізації й різновиди публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу;
- виявити специфіку регіональних публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу;
- вивчити світовий досвід публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу;
- здійснити комплексний аналіз показників діяльності малого та середнього бізнесу у Запорізькій області;
- розробити перспективні публічно-адміністративні механізми підтримки малого та середнього бізнесу у Запорізькому регіоні.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що у ньому пропонуються

запропоновані чіткі заходи щодо підвищення ефективності використання публічно-адміністративних механізмів для підтримки малого та середнього бізнесу.

Гіпотеза: розробка та впровадження ефективних публічно-адміністративних механізмів для підтримки малого і середнього бізнесу створить перспективну базу по забезпеченню їхнього якісного розвитку шляхом підвищення конкурентоспроможності на національному та світовому рівнях.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО- АДМІНІСТРАТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

1.1. Сучасний стан наукової розробки публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу

Фундаментальним дослідженням природи малого та середнього бізнесу та науковим напрацюванням з питань реагування на заходи державного регулювання та підтримки малого і середнього бізнесу присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених таких, як Н. Балдич, Л. Безугла, В. Борейко, А. Бутенко, З. Варналій, Н. Галан, Н. Заярна, Л. Дівіна, О. Донець, С. Жарая, А. Іванченко, М. Ісаков, Г. Камінчан, К. Ковтуненко, В. Левін, Л. Логіненко, І. Меламед, В. Олійника, М. Пигунова, О. Прутська, Т. Уманець, О. Шпичак, В. Шовкалюк, Л. Яворська, І. Ясіновська та ін.

Зокрема, З. Варналій значну увагу приділив питанням державної підтримки малого підприємництва, аналізу соціально-економічних наслідків розвитку малого підприємництва в Україні, досліджуючи теоретичні засади й економічну природу малого підприємництва, його місце і роль у структурі ринкової економіки, тенденції та особливості регіонального розвитку [1].

В. Борейко та В. Ойкен стверджують, що при визначенні сучасних концептуальних підходів слід керуватися фундаментальними принципами такими, як: індивідуальна свобода, системна економічна політика, сильна держава.

Науковці Н. Балдич та Л. Чорній розкрили сутність інституцій підтримки підприємництва, систематизували та провели аналіз та визначили типологію. У своїх дослідженнях влучно визначили важливість інституційної підтримки для розвитку малого і середнього підприємництва, яка полягає у відносинах з органами публічної влади, аналітичній та консультативній підтримці бізнесу.

Вплив на діяльність суб'єктів господарювання державної регуляторної політики у сфері підприємництва досліджувала у своїх працях І. Ясіновська [101].

Праці С. Жараї присвячені підприємницькій активності та тенденціям державного впливу на розвиток малого і середнього бізнесу [27].

Податкові механізми підтримки в своїх працях досліджувала Л. Дівіна, яка наголошує на побудові ефективної державної податкової політики на оптимальному і постійному податковому тиску, зниженні кінцевого податкового навантаження за рахунок податкових пільг; недопустимості зростання податкового навантаження при успішному функціонуванні підприємств.

Удосконалення оподаткування малого і середнього бізнесу в Україні в умовах євроінтеграційних процесів є також предметом наукових напрацювань В. Левіна [50].

Зокрема, О. Донець, присвятив свої праці вдосконаленню банківського кредитування його інституційного забезпечення, як одного з ключових механізмів підтримки малого і середнього бізнесу [25].

У контексті наближення до ЄС для України існує необхідність удосконалення державної фінансової підтримки бізнесу.

Проблемами формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього бізнесу займалися І. Ломачинська. У працях К. Васьківської, І. Петрика та С. Ярмольського досліджено фінансово економічний механізм розвитку малого підприємництва. Л. Барбакова займалася вивченням фінансових інструментів і проблем залучення фінансових ресурсів в малого бізнесу. А З. Ватаманюк-Зелінська проаналізувала вплив бюджетного фінансування на розвиток підприємництва.

Однак, в умовах змінного економічного середовища, недостатньо досліджено сучасні можливості доступу суб'єктів малого і середнього бізнесу до кредитних ресурсів та перспективи співпраці України з міжнародними фінансовими інституціями у цій сфері.

Важливі питання регулювання досліджує А. Хайрулліна, вона пропонує залучати для фінансування малого бізнесу служби зайнятості, щоб їхні фінансові ресурси йшли не лише на виплати допомоги по безробіттю, а й, наприклад, на пільгове кредитування тих підприємців, які допомагають вирішувати проблему зайнятості населення. Слід зазначити, що у наданні пільгових кредитів мають бути зацікавлені всі сторони, в тому числі і фінансові донори (банки).

Розширений спектр дій, направлених на підтримку малого і середнього бізнесу пропонує у своїх дослідженнях А. Бутенко, який передбачає створення єдиного реєстру малого підприємництва в регіоні, аудиту всіх організацій, що надають підтримку бізнесу та проведення аналізу наявних регіональних економічних ресурсів.

Низка вчених присвятили свої праці дослідженню світового досвіду підтримки малого та середнього бізнесу.

У своїх дослідженнях Н. Галан аналізувала досвід зарубіжних країн щодо державної підтримки малого і середнього бізнесу, розглядала основні напрями державної підтримки малих та середніх підприємств в Європейському Союзі [17].

Світовий досвід підтримки малого бізнесу був предметом дослідження і Н. Заярної, яка у своїх працях наполягала на прямій залежності між його розвитком та політичною та соціально-економічною стабілізацією у країнах [29].

На нашу думку, вивчення світового досвіду державної політики в сфері розвитку малого і середнього бізнесу є визначальним у встановленні оптимального рівня співвідношення інструментів впливу на розвиток бізнесу задля ефективного розвитку даного сектору економіки.

На державному рівні підтримка малого і середнього бізнесу у більшості європейських країн здійснюється за допомогою розробки та реалізації цільових програм фінансового-економічного, кадрового, інформаційного та технічного сприяння малому та середньому бізнесу. Усі країни ЄС створюють необхідні

умови для полегшення доступу до джерел фінансування та використовують при цьому різні важелі та інструменти, оскільки визнають фінансове забезпечення малого бізнесу однією з найважливіших факторів зростання економіки.

Робота по вдосконаленню інструментів стимулювання бізнесу на сьогодні є пріоритетом діяльності держави. Відтак владні органи мають удосконалити нормативно-правовий механізм для зміцнення фінансово-економічного стану малого бізнесу, об'єднавши зусилля держави та бізнесу для досягнення стабільності в економіці.

На послабленні втручання влади в міжбізнесові процеси наполягає О. Шпичак, на думку якого саме такого орієнтиру потребують процеси реформування економіки України.

Аналогічної позиції дотримується і М. Ісаков вважаючи дерегулювання, що забезпечується спрощенням взаємодії та взаємодопомоги влади з суб'єктами бізнесу ефективним механізмом підтримки бізнесу. Вчений в своїх наукових здобутках головним призначенням державного регулювання у сфері підприємницької активності вбачав викорінення проблем саморегулювання ринку та встановлення порядку в діяльності суб'єктів малого і середнього бізнесу, що націлено на процеси забезпечення інтересів суспільства та налагодження економіки, орієнтованої на соціум [54, с. 25].

Г. Камінчан та І. Меламед вивчали особливості інноваційної активності малого і середнього бізнесу в Україні, стверджуючи, що саме унікальність, мінімізації затрат на його створення, застосування новітніх методик ведення бізнесу та мотивації персоналу здатні забезпечити конкурентні переваги та додатковий прибуток [16].

Розвиток інноваційного процесу потребує взаємодії можливостей держави та інтересів громадянського суспільства вважає К. Ковтуненко. Вчений виклав у своїх працях глибокий підхід до інноваційності малого і середнього бізнесу, в якому як один із чинників його підтримки є підвищення інтелектоємності у прийнятті управлінських рішень, що потребує розвитку творчої активності державних службовців.

За твердженням В. Шовкалюка, саме малий бізнес сприяє активізації інноваційних процесів завдяки швидкій реакції на зміну ринкової кон'юнктури, мобілізуючи науково-технічні, фінансові та виробничі ресурсів сприяє розвитку наукоємних галузей і скороченню безробіття.

Розгляду зовнішнього середовища бізнесу присвячені дослідження А. Хоскінга, який окреслив структуру, що включає в себе економічне становище, інституційне організаційно-технічне, соціально-культурне, правове, технологічне, географічне середовище та політичну ситуацію.

А. Іванченко у своїх наукових працях зосередив увагу на вадах дії механізмів державного регулювання, спрямованих на зайнятність населення, серед яких слід виділити застарілі норми трудового законодавства, слабку систему правозастосування, відсутність прогнозування та стратегічного планування ринку праці, недосконалість інформаційної системи Державної служби зайнятості, недостатні обсяги перепідготовки незайнятих громадян. Недоліки застосування фінансових та економічних важелів державного регулювання у сфері зайнятості населення в Україні включають такі аспекти, як недостатнє інвестиційне забезпечення розвитку ринку праці, високу частку розмірів зборів до фондів соціального й пенсійного страхування.

На думку О. Чан-хі, головною задачею держави є максимізація отриманого прибутку, правильний та раціональний розподіл наявних ресурсів та надання інвестиційної допомоги саме тим господарствам, які цього дійсно потребують [95, с. 60 – 63].

Відтак, на необхідності створення та вдосконалення загальнонаціональних та регіональних стратегічних програм розвитку підтримки малого і середнього бізнесу, які б сприяли відтворенню цілісних механізмів розвитку «малої економіки» й забезпечували б постійне комплексне регулювання цього сектору наголошує В. Орлова [48].

Розробляти регіональні програми підтримки малого і середнього бізнесу з економічною спеціалізацією та регіональними особливостями, а також за

рівнем потенційних можливостей регіону та наявності актуальних сировинних потужностей пропонує науковець Т. Уманець [10].

На думку В. Олійника створення стратегії розвитку держави має ґрунтуватися на забезпеченні продовольчої безпеки з посиленням уваги на взаємодію між бізнесом та державою в плані збереження природного фонду, охорони навколишнього середовища [63].

О. Прутська у своїх працях загострює увагу на реалізації цільових державних програм, як головного механізму державного регулювання бізнесу, з обов'язковою аргументацією чинників активізації регулювання та пріоритетності застосування конкретних методів та інструментів впливу, визначенням мети та завдань регулювання, аналізом впливу зовнішнього середовища на бізнес, контролем стабільності та системності виконання державної політики [76].

Регіональні програми підтримки мають бути направлені на об'єднання зусиль місцевих органів влади, бізнесу, об'єднань підприємців по створенню необхідних умов в роботі малого і середнього бізнесу.

На високій залежності від рівня адміністративних бар'єрів українських підприємств наголошує Л. Яворська, яка наполягає у своїх працях на комплексному підході у впровадженні механізмів, особливу увагу, приділяючи законодавчим чинникам розвитку малого бізнесу. Науковиця наголошує на важливості ролі у державному регулюванні бізнесу в Україні правових обмежень суб'єктів бізнесу, таких, як обов'язкова реєстрація суб'єктів, сертифікація продукції, потужностей, етапів виробництва, ліцензування окремих видів діяльності тощо [99].

Для підвищення якості наданих послуг держава потребує професійних управлінців, що мають галузеву та управлінську освіту, а також конвергентне бачення процесів вважає [35, с. 1-8].

А питанням державного регулювання розвитку бізнесу в умовах інформаційного суспільства приділила увагу Л. Безугла [5].

М. Пигунова акцентує увагу на необхідності інформаційної підтримки підприємництва, яка передбачає вирішення наступних завдань: оптимізація існуючої інформаційної інфраструктури, створення єдиного інформаційного поля; розширення сектору застосування сучасних інформаційних технік та технологій в практиці бізнесу; використання можливостей мереж ділової інформації та засобів масової інформації.

Основним бар'єром, що перешкоджає доступу малого і середнього бізнесу до інформації, яка відповідає вимогам доступності, достовірності, точності, оперативності, актуальності, необхідності та достатності, є фінансові обмеження на створення сучасних інформаційних систем вважає І. Глебова.

А. Амоша, В. Бланк, В. Геєць, В. Глушков, М. Денисенко, Л. Донець, М. Єрмошенко, М. Камлик, С. Ніколаюк досліджували основні засади економічної безпеки підприємств та формування організаційного механізму її забезпечення.

Вивчивши проблематику наукових праць вчених можна висновок, що питання впровадження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу є досить широким і потребує чіткої систематизації, узагальнення та вдосконалення з урахуванням сучасних економічних умов.

На даний час існує велика кількість наукових робіт, публікацій, монографій, метою яких є визначення особливостей малого і середнього бізнесу, його ролі в ринковій економіці, інноваційного аспекту діяльності. Проте проаналізувавши дані роботи, можна зробити висновок, що зазначені дослідження мають фрагментарний характер, відсутнє чітке розподілення на стратегічні, тактичні та оперативні напрями розвитку малого і середнього бізнесу та ролів них публічно-адміністративних механізмів.

Зокрема, досліджувались місце малого та середнього бізнесу в економіці та інноваційному розвитку, державне регулювання сфери за допомогою фінансово-податкових та організаційно-інформаційних механізмів. Дослідження світового досвіду доводять пряму залежність між грамотною та

стабільною державною підтримкою та ефективним функціонуванням малого і середнього бізнесу, що в свою чергу, забезпечує економічне зростання та укріплює позиції держави на світовому ринку.

Однак, недостатньо уваги приділено проблемам розвитку та функціонування бізнесу з урахуванням особливостей кожного окремого регіону та визначенню найбільш ефективних механізмів підтримки бізнесу в українських соціально-економічних реаліях.

Разом із тим недостатньо досліджена проблема створення механізму фінансування малого бізнесу в Україні, законодавча база щодо його розвитку потребує якісного поліпшення вчасного реагування на відповідні перетворення.

Відтак розробка та впровадження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого і середнього бізнесу та їхня ефективність можлива лише на засадах комплексної системи, складові якої регулюють, відновлюють та розвивають малий і середній бізнес.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «механізм», «публічно-адміністративний механізм», «бізнес», «малий та середній бізнес», «підтримка»

Об'єктивне та всебічне вивчення об'єкту дослідження неможливе без уточнення основних понять. Серед опорних дефініцій подальшого дослідження є поняття «механізм», «публічно-адміністративний механізм», «підтримка», «бізнес», «малий та середній бізнес». Пропонуємо розглянути детальніше кожне поняття та виокремити найбільш точне трактування відносно об'єкту теми дослідження.

Термін «механізм» має технічне коріння та найпоширеніше застосовується у значенні система, пристрій, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності або внутрішній пристрій машини, устаткування тощо – система певних ланок, елементів, що приводить їх у дію [83, с. 355].

Існують іще наступні визначення поняття «механізм» – «внутрішня будова, система чого-небудь»; «механізм – це сукупність станів і процесів, із яких складається будь-яке явище» [83, с. 262].

У економічній науці поняття «механізм» має переносне значення, а саме – це «внутрішня будова, як система функціонування, як апарат діяльності» [48, с. 13], і буває господарський, фінансовий, кредитний, ціновий, ринковий, грошовий, валютний, організаційний, страховий тощо.

О. Ковалюк під механізмом управління розуміє форми, методи, важелі та інструменти, а також нормативно-правове, політичне та інформаційне забезпечення.

На думку А.Кульмана «механізм – це система взаємозв'язків економічних явищ, які виникають за певних умов під впливом початкового імпульсу» [48, с. 14].

Науковець Л. Юзьков виділяє 2 підходи до визначення поняття «механізм»: структурно-організаційний – характеризує механізм як сукупність певних складових елементів, що створюють організаційну основу певних явищ, процесів, та структурно-функціональний – акцентує увагу не тільки на організаційній основі його побудови, але й на його динаміці, реальному функціонуванні [79, с. 53].

Опрацювання літератури з публічного управління та адміністрування не дало чіткої відповіді на визначення поняття «публічно-адміністративний механізм», однак слід його визначати як різновид соціального механізму, що тісно пов'язаний, на нашу думку з категорією «механізм державного управління».

Загальноприйнятим визначенням поняття «соціальний механізм» серед науковців вважається наступне – «цілеспрямований вплив організованих у систему елементів на соціальні об'єкти, який посилює волю першосуб'єкта і спонукає всіх суб'єктів до суспільно схвалюваної діяльності» [15].

У зв'язку з тим, що ми розглядаємо механізми в контексті підтримки державою малого та середнього бізнесу, а отже певної категорії громадян,

доречним, на нашу думку, є визначити і поняття механізм соціальної відповідальності державної влади, сформоване групою вчених В. І. Воловик, М. А. Лепський Т. І. Бутченко, О. В. Краснокутський. Науковці під механізмом соціальної відповідальності державної влади розуміють цілеспрямований вплив організованих у систему структурних елементів соціальної відповідальності на суб'єкти державної влади та її об'єкти, який посилює волю першосуб'єкта – народу і спонукає всіх суб'єктів до суспільно схвалюваної діяльності.

Для визначення «публічно-адміністративного механізму» управлінських розглянемо категорію «механізм державного управління», яка має багато тлумачень, – від найбільш загальних до дуже детальних, що є свідченням того, що механізм державного управління має безліч складових та існує багато видів механізмів державного управління, що тісно взаємопов'язані.

Отже, на думку Л. Приходченко механізм державного управління «є складовою державно-управлінської системи, яка забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності суб'єкта управління, а отже може бути сформований тільки в межах загальної системи управління, декомпозиція якої забезпечує адресність і цільовий характер його дії» [72, с. 106].

Так, О. Комяков визначає механізм державного регулювання як сукупність організаційно-економічних методів та інструментів, які дозволяють виконувати функції для безперервної дії досліджуваної системи (держави) задля зростання функціонального становища економічного середовища [43, с. 8].

Системою засобів, важелів, методів і стимулів, завдяки яким країна регулює процеси економіки, а також забезпечує виконання соціально-економічних функцій вважає «механізм державного регулювання» вчений М. Корецький [44, с. 16].

Спробуємо визначити дефініцію «публічно-адміністративний механізм» розглянувши подібне коло термінології.

Так, С. Гончарук розглядав адміністративно-правовий механізм у контексті державного управління і визначив його, як систему адміністративно-правових засобів (елементів), за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері державного управління [20, с. 5].

Т. Чеканова стверджує, що адміністративний механізм управління передбачає, що вся діяльність органу публічної влади побудована на жорсткому підпорядкуванні об'єктів управління, на суворому виконанні вказівок, що здебільшого засновано на примусі [96, с. 10].

У центрі уваги підходу до визначення суті поняття «публічне адміністрування» О. Мороза є людина. Науковець наполягає на необхідності побудови та безперебійного функціонування чіткої ієрархічної владної системи, яка базується на беззастережному дотриманні максимально стандартизованих правил [59, с. 42].

Для виокремлення потрібної нам дефініції, доречним розглянути визначення «адміністративно-правового механізму» В. Теремецького, який до нього відносить: 1) адміністративно-правові норми; 2) імперативні методи; 3) публічний характер відносин; 4) мету – забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб, належного функціонування громадянського суспільства і держави [77, с.106].

Складові частини механізму за С. Черновим це: суб'єкт і об'єкт, цілі, принципи, функції, методи, інформація, технологія та технічні засоби.

Поняття «публічний» походить від латинського слова *publicus* – суспільний, народний.

«Новий тлумачний словник української мови» подає кілька значень слова «публічний»: який відбувається в присутності публіки, людей; прилюдний, привселюдний, гласний, відкритий; призначений для широкого відвідування, користування; громадський, загальний, загальнодоступний; стосується публіки [61, с. 843].

Дефініція «адміністрування» є похідним та взаємопов'язаним терміном з категорією «управління», що трактується Енциклопедичним словником з

державного управління, як функція організованих систем (біологічних, соціальних, технічних), яка забезпечує реалізацію мети і підтримку режиму діяльності, сталість і розвиток певних структурних елементів [26, с. 722].

Відповідно до Економічного словника «адміністрування» (від латин. *administro* — керую) — керівництво, управління, завідування. У негативному значенні — керівництво, основане на примусових методах управління, нав'язуванні волі вищих посадових осіб нижчим, виданні наказів на здійснення певних робіт без логічного обґрунтування, на підставі суб'єктивних рішень.

Наступною для розгляду пропонуємо дослідження дефініції «підтримка», що використовується у нашому дослідженні відповідно переносного значення Академічного тлумачного словника у значенні як те, що зберігає чию-небудь життєздатність, підкріплює, зміцнює кого-небудь.

Перейдемо до категорії «бізнес», яка в нашому дослідженні є сферою застосування публічно-адміністративних механізмів.

Так, англійський професор А. Хоскінг визначає бізнес як «діяльність, що здійснюється приватними особами або організаціями для отримання природних благ виробництва або надання послуг в обмін на інші товари, послуги або гроші, та така, що призводить до взаємної вигоди зацікавлених осіб або організацій» [93, с. 21].

А. Кісельов надає наступне визначення: «бізнес – це система діяльності, де організація виробництва товарів та послуг здійснюється тими, кому належать фактори виробництва, або бізнес – організація економічної діяльності на основі приватної власності з метою отримання прибутку» [40, с. 10].

Згідно з позицією Г. Осовської, «бізнес - це справа, ділова активність, направлена на вирішення завдань, пов'язаних в кінцевому рахунку із здійсненням на ринку операцій обміну товарів і послуг між економічними суб'єктами ринку, з використанням форм та методів конкретної діяльності, які склалися в ринковій практиці. Бізнес робиться заради одержання доходу (прибутку) від результатів діяльності у найрізноманітніших сферах - виробництві і торгівлі товарами та послугами, банківській та страховій справах,

при проведенні транспортних, орендних і багато інших операцій як видів діяльності».

Відносини, пов'язані з розвитком малого підприємництва в нашій країні, базуються на засадах Конституції (головного Закону України) та регулюються Господарським, Цивільним, Податковим кодексами [66], Законом «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», іншими законодавчими актами та міжнародними договорами, згода на обов'язковість дотримання яких надана Верховною Радою України [75].

Відповідно до українського законодавства, суб'єктами малого та середнього бізнесу є: фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи-підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; юридичні особи-суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 250 осіб, та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [66].

Для порівняння наведемо світовий досвід встановлених кількісних критеріїв для визначення малих та середніх підприємств (додаток А).

Судячи з додатку А можна зробити висновок, що економічно розвинуті країни в групу малих і середніх підприємств відносять такі підприємства, які в Україні належать до групи великих.

Зазначимо, що саме у законодавстві надається визначення поняття «малий та середній бізнес» базується на кількісних критеріях, водночас науковець Х. Велу в своїх дослідженнях ідентифікує низку характеристик, притаманних підприємствам різного розміру (див. табл. 1.1) використовуючи лише якісні параметри [105].

Таблиця 1.1

Якісні параметри визначення розміру підприємства,
пропоновані Х. Велу

Назва параметрів	Малий бізнес	Середній бізнес
Цілі	Визначаються ринком інтуїтивно, з імпровізаціями	Коректуються ринком та спеціальною стратегією, інтуїтивно
Менеджмент	Особистий, авторитетний, прямий	Особистий, консультації з ключовими партнерами, спеціалістами
Продукт	Немає планування, немає маркетингових досліджень	Короткострокове планування без маркетингових досліджень
Персонал	Особисті взаємини «керівник – працівник» за принципом «велика сім'я», високий ступінь мотивації та залученості, слабкий вплив профспілок	Особисті взаємини «наймач – колектив співробітників», середній рівень залученості, невеликий вплив профспілок

Як ми бачимо з таблиці 1.1. вчений бере за основу управлінські критерії класифікації понять малий та середній бізнес, на відміну від законодавчих, кількісних показників.

А у більшості наукових джерел поняття «малий та середній бізнес» замінюють на узагальнене – «малий бізнес», погоджуючись, в ході нашого дослідження будемо використовувати дану термінологію.

На думку Б.В. Буркинського, В.М. Нижника та М.В. Ніколайчука, «...малий бізнес – це форма господарської діяльності, яка дає змогу заповнити ніші підприємництва, не охоплені великими компаніями через невеликі розміри ринкових сегментів, збитковість великих інвестицій, велику частку ручної праці, низьку технологічну організацію виробництва, виконання нетехнологічних операцій, потребу в особистому контакті зі споживачами тощо» [9, с. 106].

Російський вчений Б. Райзберга за основу визначення бере саме розмір суб'єкта, за його твердженням «...малий бізнес – це бізнес, здійснюваний у малих формах, що спирається на підприємницьку діяльність приватних підприємців, невеликих фірм, малих підприємств. Малий бізнес характерний для деяких видів і форм виробництв торгівлі, сфери послуг».

На думку В. Сахарова та З. Варналія «малий бізнес – це діяльність будь-яких малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб) з метою одержання прибутку. Практично це будь-яка діяльність зазначених суб'єктів господарювання, спрямована на реалізацію власного економічного інтересу. Не обов'язково це має бути особливо ризикова та інноваційна діяльність на засадах повної економічної відповідальності» [12, с. 23].

Тотожних поглядів притримувалася і Г. Козаченко, який вважає малим бізнесом будь-яку діяльність малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб), що не суперечить закону та спрямована на отримання прибутку [52].

В свою чергу, В. Савченко, під «малим бізнесом» розуміє лише малі підприємства, водночас акцентуючи, що такі обов'язкові характеристики як ризиковість та інноваційність, повна економічна відповідальність, гнучке управління, що спрямовані на отримання з одиниці затраченого капіталу максимального прибутку притаманні тільки «малому підприємництву» [80, с. 43].

Під поняттям малий бізнес Р. Слав'юк розуміє «...самостійну, систематичну господарську діяльність малих підприємств будь-якої форми власності та громадян-підприємців (фізичних осіб), здійснюваної на власний ризик із метою отримання прибутку». Основна увага у даному визначенні зацентрована на тому, що це ризикова діяльність і направлена на отримання прибутку, проте під такі ж ознаки підпадає і мале підприємництво [51, с. 249].

«...Малий бізнес як сукупність особливих соціально-виробничих відносин щодо отримання прибутку в межах розвитку регіональної економіки» - таке визначення дає А. Мохненко.

Сьогодні часто ототожнюють поняття «бізнес» і «підприємництво». Відтак, для глибини розуміння питання та дослідження сутності дефініцій доцільним є визначення сутності поняття «підприємництво».

С. Мочерний, О. Устенко, С. Фомішин подають визначення для економічної теорії: «організаційно-господарське новаторство, спрямоване на

максимальне зростання ефективності праці (передусім праці найманого персоналу та власної праці підприємця) й виробництва додаткової вартості та її привласнення у формі прибутку» [60, с. 307].

Підприємництво, як господарську діяльність підприємця, особливий творчий тип господарювання (економічної поведінки), якому притаманне новаторство, пошук ефективних способів використання ресурсів, активність та прагнення до нових перспектив, можливостей, творче ставлення до ризику, визначав Г. Колесніков [42, с. 184].

На нашу думку, влучним є трактування бізнесу, як організації економічної діяльності з реалізації товарів, послуг, обміну та використання фінансових, природничих, інформаційних, людських ресурсів, що має на меті отримання прибутку.

Зважаючи на велику кількість запропонованих науковцями тлумачень термін «малий бізнес» (англ. *small business*) нормативно не регламентований.

В літературі зустрічаються різні підходи до співвідношення термінів бізнес і підприємництво – від ототожнення до виокремлення ширшим одного поняття відносно другого.

Однак, роблячи висновок, дані дефініції схожі і в більшості аспектів однакові, проте бізнес може мати і одноразовий характер, на відміну від підприємництва, яке має постійну систематичну основу провадження діяльності.

Крім того, погоджуючись з думкою більшості вчених, логічно вважати поняття «бізнес» ширше, ніж «підприємництво», оскільки воно охоплює відносини, що виникають між усіма учасниками ринкової економіки, включаючи не лише підприємців, а й споживачів, найманих працівників та державні структури [12, с. 46].

Аналіз наукових напрацювань із питань теоретичного визначення дефініції «підтримка підприємництва» свідчить, що більшість дослідників визначають її, як «сукупність форм правового, економічного та організаційного

сприяння розвитку малого підприємництва з урахуванням інтересів держави та суб'єктів господарювання».

Статтею 3 Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» визначені основні принципи, мета, напрями державної підтримки малого та середнього бізнесу і органи, які її впроваджують.

Метою державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є: створення сприятливих умов розвитку, підвищення рівня конкурентоспроможності, стимулювання інвестиційної та інноваційної активності малого та середнього підприємництва та сприяння просуванню вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки, забезпечення зайнятості [75].

Здебільшого в літературі розглядається поняття «державної підтримки малого та середнього бізнесу» як «сукупність методів та форм сприяння розвитку малого та середнього бізнесу з урахуванням інтересів держави та суб'єктів господарювання».

Цікавими є узагальнення О. Стешенко щодо думок науковців з визначення поняття державної підтримки малого бізнесу (див. табл.1.2) [86].

Таблиця 1.2

Визначення переваг та недоліків поняття державної підтримки малого бізнесу

№	Представники	Зміст	Перевага	Недолік
1	З. Варналій	Розуміння державної фінансової підтримки через її складові	Виокремлення у складі бюджету видатків для підтримки малого бізнесу	Трактування державної фінансової підтримки через прямі методи
2	О. Ганенко	Ототожнення державної та державної фінансової підтримки	Акцентування уваги на пріоритетності державної фінансової підтримки	Ототожнення цілого й частини
3	В. Жук	Розгляд державної підтримки в контексті окремих видів діяльності малого бізнесу	Виокремлення пріоритетних видів малого бізнесу	Містить не всі складові державної фінансової підтримки

Згідно з законодавством та визначенням Академічного тлумачного словника «підтримкою малого і середнього бізнесу» можна вважати – комплекс заходів публічно-адміністративного впливу зі створення сприятливих умов розвитку малого та середнього бізнесу, за допомогою соціально-економічних, інформаційних, правових, культурних, науково-технологічних та організаційно-мотиваційних інструментів.

Отже, дослідивши понятійно-категоріальний апарат теми, можна дати наступне визначення поняттю «публічно-адміністративний механізм підтримки малого та середнього бізнесу». Відтак, «публічно-адміністративний механізм підтримки малого та середнього бізнесу» – це поняття для позначення сукупності соціально-правових, фінансово-економічних, організаційно-технічних, інформаційних методів та інструментів системи публічного управління, що здійснюють вплив на малий та середній бізнес з метою досягнення позитивного соціально-економічного ефекту.

Підсумовуючи підкреслимо значимість аналізу основних понять нашого дослідження, адже завдяки йому ми визначили, що ми матимемо на увазі в подальшій роботі під поняттям «публічно-адміністративний механізм підтримки малого та середнього бізнесу», а відтак, які методи та інструменти розглядатимемо під час виконання поставлених перед нами завдань.

1.3. Принципи та методи дослідження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу

Вивчення предметного поля та уточнення основних понять для розв'язання поставлених перед нами завдань потребує визначення основних принципів та підходів, тобто методології дослідження.

Доцільним є трактування поняття «методологія», запропоноване В. Андрійчуком як «сукупність методів, принципів та прийомів, що використовуються дослідником для пізнання предметів дослідження за їх певного співвідношення і субординації» [4, с. 88].

В процесі подальшої роботи над предметом нашого дослідження важливим є дотримуватися принципів методології пізнання, запропонованих вченими В. Зацерковним, І. Тішаєвим та В. Демидовим:

- принцип єдності теорії і практики;
- принцип визначеності;
- принцип конкретності;
- принцип пізнавальності;
- принцип об'єктивності;
- принцип причинності;
- принцип розвитку [28, с. 72].

Метод (від грецьк., що означає шлях дослідження чи пізнання) – це спосіб досягнення цілі; сукупність прийомів і дій практичного чи теоретичного пізнання дійсності.

Загальнонаукові методи поділяються на :

- методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент);
- методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівні дослідження (абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, моделювання та ін.);
- методи теоретичного дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, ідеалізація, формалізація, аксіоматичний метод) [11, с. 42].

Для детального і всебічного проведення дослідження публічно-адміністративних механізмів впливу на розвиток малого і середнього бізнесу у регіональному вимірі використовувалися загально-наукові та спеціальні методи досліджень, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах державного управління та споріднених з ним наук.

Зокрема, теоретичною основою наукові праці є методичні розробки вітчизняних і зарубіжних учених у галузі розвитку малого та середнього бізнесу, зокрема, регіонального та державного управління у контексті підтримки та здійснення впливу на підприємництво.

Правове поле дослідження становить чинне законодавство, що регламентує діяльність суб'єктів господарювання в Україні.

Інформаційною базою роботи є матеріали Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку й торгівлі України, Державної регуляторної служби України, нормативні документи Запорізької обласної державної адміністрації, матеріали періодичних наукових видань у сфері розвитку малого і середнього бізнесу, регіонального управління, офіційні міжнародні рейтинги, дані мережі Інтернет.

При вивченні використаних джерел літератури використано монографічний метод дослідження.

Зокрема, для дослідження сучасного стану наукової розробки теми використовувався історико-генетичний метод і єдності історичного та логічного, які дозволили, визначити якісні етапні зміни розвитку малого і середнього бізнесу та застосування публічно-адміністративних механізмів їх підтримки.

У роботі використано методи: термінологічного аналізу, систематизації та узагальнення, зокрема, при поглибленому уточненні понятійного апарату, основних дефініцій. Для уточнення понять «бізнес» та «підприємництво» застосовано метод порівняння, який також знайшов своє відображення і у практичній частині дослідження – вивченні світового досвіду та регіонального аспекту розвитку малого і середнього бізнесу.

В процесі з'ясування сутності, принципів та змісту публічно-адміністративних механізмів впливу на розвиток малого і середнього бізнесу застосовано методи термінологічного аналізу, діалектичного матеріалізму та об'єктивного ідеалізму.

В свою чергу, різновиди інструментів та механізмів публічного управління досліджено на базі методу класифікації, який є базою створення класифікаційних угруповань та встановлення зв'язків між ними.

Дослідження зарубіжного досвіду підтримки малого і середнього бізнесу базувалося на методах узагальнення та аналізу, для визначення регіональних

особливостей впровадження публічно-адміністративних механізмів впливу на розвиток малого і середнього бізнесу застосовано порівняльний та статистико-економічний методи. Застосування зазначених методів дозволило завдяки обробці статистичної інформації економічних показників розвитку малого і середнього бізнесу, встановити схожості та відмінності на окремій території задля побудови найефективніших шляхів їхньої підтримки у регіоні.

Для оцінки показників діяльності малого та середнього бізнесу у Запорізькій області використано методи групування, горизонтального та вертикального аналізу, графічний, узагальнення та синтезу, які дали можливість розглянути сучасний стан малого та середнього бізнесу області, його регіональні особливості. Горизонтальний аналіз полягає у показників звітної періоду з попередніми, а вертикальний є аналізом структури, визначення питомої ваги.

А для вироблення перспективних публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу використано системно-аналітичний та аналітико-прогностичний методи, якими розроблено рекомендації щодо їх ефективного впровадження задля якісного розвитку досліджуваної сфери.

Водночас, який би методологічний апарат не використовувався для проведення дослідження, він має ґрунтуватися на загальних (базових) для всіх гуманітарних наук принципах.

Згідно с академічним словником, принцип (від лат. – основа) – основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.[2].

Традиційно застосовуються три такі дослідницькі принципи.

Перший — принцип всесторонності, згідно з яким публічне управління та діяльність малого і середнього бізнесу мають досліджуватися не відокремлено, а в їх взаємозв'язку та взаємодії з іншими явищами (інститутами). Оскільки наше дослідження стосується публічно-адміністративної сфери та бізнес-середовища, то особливу увагу звертаємо на публічне інструменти впливу на діяльність і становище малого та середнього бізнесу, в контексті

взаємовідносин цих суб'єктів з органами владних повноважень та організаціями підтримки бізнесу з самими суб'єктами господарювання.

Крім цього, провести об'єктивний аналіз неможливо без з'ясування залежностей, взаємозв'язків розвитку малого та середнього бізнесу та економіки, політики та суспільної сфери.

Другий — принцип історизму в дослідженнях публічно-адміністративного впливу на бізнес. Інститут публічного управління та адміністрування не існує ізольовано, за допомогою цього принципу є можливість дослідити попередні дії стосовно підтримки малого та середнього бізнесу й враховуючи особливості розбудови в минулому, спрогнозувати майбутнє. Виявлення закономірностей дасть можливість не повторювати помилок минулого та допоможе побудувати ефективні механізми впливу на малий та середній бізнес у майбутньому.

Третій — принцип комплексності. Керуючись ним, наукове дослідження теми слід проводити не тільки з позиції економічних та управлінських явищ, але й з позиції інших суспільних наук, таких як філософія і соціологія, зокрема.

Як зазначають Г.В. Гребеньков і Є.С. Назимко, важливе значення для наукового дослідження має використання загальних принципів методології наукового дослідження [56]. Серед них: принцип єдності теорії і практики; принцип об'єктивності; принцип всебічності дослідження; принцип єдності історичного та логічного; принцип системності; принцип детермінізму; принцип діалектичного розвитку; принцип достовірності [6].

Підсумовуючи, слід зазначити, що в нашому дослідженні було застосовано ряд принципів та методів, серед яких принципи об'єктивності, достовірності, діалектичного розвитку, системності, всесторонності, історизму, єдності теорії та практики, комплексності, а також методи єдності історичного та логічного, історико-генетичний, монографічний, систематизації, узагальнення, діалектичного матеріалізму, об'єктивного ідеалізму, класифікації, узагальнення, порівняльний, статистико-економічний,

групування, термінологічного, горизонтального та вертикального аналізу, графічний, синтезу, системно-аналітичний та аналітико-прогностичний.

Проведене дослідження стану наукової розробки публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу, уточнення основних понять теми, зокрема, визначення головної дефініції «публічно-адміністративний механізм» та орієнтація на дотримання принципів та методів у дослідженні становить міцне методологічне підґрунтя для подальшого з'ясування теоретичних аспектів та проведення аналізу з визначенням проблемного кола питань і перспектив їх вирішення в контексті дослідження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу у регіональному вимірі.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО- АДМІНІСТРАТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

2.1. Сутність, зміст, суб'єкти і різновиди публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу

Найважливішим завданням державної влади є забезпечення економічного зростання країни, підтримка інтересів населення, досягнення його добробуту.

В свою чергу, одне із провідних місць у соціально-економічній політиці держави займає діяльність держави та її інститутів, направлена на підтримку малого та середнього бізнесу, що реалізується шляхом публічно-адміністративних механізмів створення сприятливих умов їх розвитку для досягнення позитивного економічного ефекту та соціальної стабільності в суспільстві.

Відтак, можемо зробити висновок, що сутність публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу виявляється в управлінських відносинах, що забезпечують реалізацію суб'єктами підтримки методів, форм та заходів, спрямованих на підвищення підприємницької активності та створення сприятливого бізнес-клімату.

Слід зазначити, що ключові функції з розробки та впровадження публічно-адміністративних механізмів підтримки бізнесу належать саме державі, всі інші суб'єкти є лише інститутами для досягнення цілей держави та функціонують у заданих нею умовах.

Зміст публічно-адміністративних механізмів підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні полягає у: формуванні правової бази функціонування бізнес-середовища, розробці інструментів адміністративного регулювання діяльності підприємницьких структур з урахуванням галузевої специфіки їхнього розвитку; регулювання інституційних змін в економіці, які

виступають факторами формування підприємницького середовища; формування системи підтримки та стимулювання бізнесу; залучення суб'єктів підприємницької діяльності до виконання інноваційних державних та регіональних замовлень у рамках виконання програм соціально-економічного та науково-технічного розвитку тощо.

Публічно-адміністративні механізми для досягнення поставленої мети мають здійснюватися на науково обґрунтованих принципах, які пред'являються до системи подібного типу, зокрема, механізму державного управління, зокрема: цілеспрямованості, безперервності і надійності, плановірності, динамізму, несуперечливості, цілісності, автономності, моделювання та ефективності управління [79, с. 57].

Враховуючи те, що публічно-адміністративні механізми за своєю сутністю є інструментарієм впровадження державної політики підтримки малого та середнього бізнесу, їхня розробка і реалізація має ґрунтуватися на законодавчих принципах, серед яких: 1) ефективність підтримки малого і середнього підприємництва; 2) доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого і середнього підприємництва; 3) забезпечення участі представників суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері; 4) створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого і середнього підприємництва, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого і середнього підприємництва, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки; 5) ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм; 6) відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки; 7) доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва для всіх суб'єктів малого і середнього підприємництва [75].

Реалізація публічно-адміністративних механізмів здійснюється через суб'єктів їх впровадження.

На сьогодні існує велика кількість різних органів, що задіяні у наданні підтримки малому і середньому бізнесу, які наглядно представлено у розробленій автором таблиці (див. табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Суб'єкти підтримки малого та середнього бізнесу

Державні	Приватні	Міжнародні
Верховна Рада України	Фонди підтримки підприємництва	Регіональна Місія Агентства США з міжнародного розвитку (USAID)
Кабінет Міністрів України	Інвестиційні та інноваційні фонди і компанії	Фонд «Україна — Хабітат»
Спеціально уповноважений орган у сфері розвитку малого та середнього підприємництва	Бізнес-інкубатори	Фонд Східна Європа
Місцеві державні адміністрації	Кредитно-фінансові організації та установи	Міжнародний Фонд «Відродження»
Органи місцевого самоврядування	Громадські об'єднання	Польсько-українська фундація співпраці ПАУСІ
		Фонд сприяння демократії
		CASE Україна, Центр соціально — економічних досліджень
		Представництво Європейської комісії в Україні

Публічно-адміністративні механізми державної підтримки малого та середнього бізнесу впроваджуються на всіх рівнях здійснення державою своїх функцій.

Так, Верховною Радою України визначаються засади державної політики, затверджуються та вносяться зміни до законодавства з підтримки розвитку малого і середнього бізнесу в Україні. Кабінет Міністрів України формує та реалізує державну політику в напрямку розвитку підприємницького середовища, розробляє і виконує загальнодержавні програми розвитку; впроваджує заходи, направлені на розвиток малого і середнього бізнесу;

координує та контролює діяльність органів виконавчої влади, які займаються забезпеченням державної підтримки.

У свою чергу, до повноважень органів місцевого самоврядування належить затвердження проєктів регіональних та місцевих програм розвитку, сприяння діяльності громадських організацій, що представляють інтереси малого і середнього бізнесу.

Крім того, Спеціально уповноважений орган у сфері розвитку малого та середнього підприємництва забезпечує умови співробітництва органів державної влади та їх ефективну взаємодію з бізнесом, засобами масової інформації та інститутами громадянського суспільства.

І що стосується саме регіонального пріоритету та виду державної підтримки то зазначене належить до компетенції місцевих державних адміністрацій, які займаються розробкою проєктів регіональних та місцевих програм розвитку, методичним забезпеченням органів місцевої влади, сприяють розробці та здійсненню ними заходів щодо розвитку бізнесу.

Як бачимо, в залежності від повноважень різняться рівні підтримки бізнесу, і лише в узгодженому зв'язку та координації дій проявляється ефективність досягнення першочергової мети, у нашому випадку – розвиток бізнесу та, як наслідок, економічне зростання держави.

Механізми приватної підтримки малого і середнього бізнесу впроваджуються і недержавними суб'єктами, такими як фонди підтримки підприємництва, що сприяють реалізації політики держави у сфері розвитку бізнесу через залучення та ефективне використання фінансових джерел, а також фінансування цільових проєктів та програм за бюджетні кошти, добровільні внески юридичних та фізичних осіб).

Разом з тим, на рівні інвестиційних та інноваційних фондів і компаній створюються умови для пільгового кредитування малих та середніх підприємств, відбувається інвестування в проєкти на стадії «бізнес-ідеї»; підтримується інтелектуальний потенціал, впроваджується цілеспрямована

політика із забезпечення використання досліджень світової та вітчизняної науки і техніки на практиці малим і середнім бізнесом.

У свою чергу, бізнес-інкубатори мають на меті створення сприятливих умов для стартового розвитку підприємств через комплекс послуг та ресурсів таких як: забезпечення бізнесу виробничими площами, а також надання оргтехніки, засобів зв'язку, необхідного устаткування, консалтингових послуг на пільгових умовах, проведення навчання, менторська підтримка.

Громадські об'єднання також відіграють визначальну роль у підтримці бізнесу, захищаючи його права та надаючи консультативну допомогу, зокрема, у розробці бізнес-планів, підготовці програм підтримки бізнесу, створення і реалізація проєктів підтримки підприємництва тощо.

Механізми міжнародної підтримки малого і середнього бізнесу полягають у наданні міжнародними організаціями організаційно-технічної, фінансової, консультативної та правової допомоги шляхом, зокрема, виділення грантів на проєкти з розвитку малого і середнього бізнесу, підтримку бізнес - і інноваційних центрів, сприяння обміну знаннями, видання інформаційної літератури для розвитку бізнесу, сприяння експорту тощо.

Законодавством встановлено, що механізми підтримки на державному рівні визначаються у державних програмах, які розробляються та впроваджуються спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку малого і середнього підприємництва із залученням інших центральних органів виконавчої влади та громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва і затверджуються Кабінетом Міністрів України [75].

У свою чергу, забезпечує реалізацію державної політики сприяння розвитку малого бізнесу на регіональних рівнях місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, зокрема, прийняттям відповідних місцевих програм.

Значна більшість експертів наголошує на тому, що формування дієвого механізму підтримки є вкрай актуальним та впливовим для вивчення та дослідження теорії підтримки малого і середнього бізнесу [100, с. 202].

Погоджуємося з думкою Л. Яворської, яка акцентує увагу на тому, що підтримка малого і середнього бізнесу повинна реалізуватися комплексним підходом [99, с. 134], а відтак, із застосуванням різних публічно-адміністративних механізмів.

Є різні підходи науковців до класифікації механізмів підтримки малого та середнього бізнесу.

Так, механізми підтримки малого підприємництва поділяє науковець І. О. Мамікіна відносно методу їх дії на механізми прямого та непрямого впливу.

Як зазначалося вище, в залежності від методів спрямованості впливу публічно-адміністративні механізми поділяються на прямі, ті, що прямо впливають на суб'єкт підтримки (малий і середній бізнес) і непрямі – чинять опосередкований вплив на діяльність підприємств.

До прямого впливу відносять, наприклад, надання податкових пільг для малого та середнього бізнесу, для пільгове фінансування з бюджетів усіх рівнів перспективних інвестиційних проєктів, передача у безоплатне користування чи оренду об'єктам малого підприємництва державного майна [88, с. 2].

В свою чергу, непряма підтримка малого і середнього бізнесу здійснюється органами публічної влади опосередковано, а саме, через стимулювання банків, великих і середніх корпорацій, страхових компаній, громадських організацій. В процесі такої підтримки залучаються елементи інфраструктури малого підприємництва, що забезпечують загальні умови його розвитку (навчальні центри, технопарки, бізнес-інкубатори, консалтингові, лізингові, аудиторські фірми тощо). Непрямими механізмами підтримки є також виділення субвенцій і дотацій окремим територіям у вигляді заохочень за високий рівень розвитку малого бізнесу.

За функціональним напрямком на організаційно-маркетингові, фінансово-податкові і майнові поділяють механізми підтримки група дослідників на чолі з Табінським В.А. [88, с. 127].

Організаційно-маркетингові механізми підтримки охоплюють заходи, що пов'язані з регламентуванням діяльності малих підприємств та із створенням різних структур з надання послуг малому бізнесу. Зокрема, таких, як спрощена реєстрація суб'єктів малого підприємництва, пільгові маркетингові послуги, проведення консалтингу і аудиту тощо.

До фінансово-податкових механізмів підтримки відносяться різні форми прямого і непрямого фінансування малого бізнесу і застосування податкових важелів для стимулювання його розвитку. В цю групу входять пільгове податкове та митне оподаткування, стимулювання до кредитування чи страхування суб'єктів малого і середнього бізнесу банками і страховими компаніями; інші фінансово-податкові механізми підтримки малого підприємництва.

Майновий напрям підтримки малого і середнього бізнесу охоплює механізми щодо активного залучення державної і муніципальної власності (матеріальної та інтелектуальної), такі як, впровадження нових технологій на малих та середніх підприємствах, лізингові операції, застосування гарантійних механізмів із використанням державного майна.

Науковець Мареніченко В. В. у своєму дисертаційному дослідженні пропонує класифікацію механізмів державного регулювання якісного розвитку малого і середнього бізнесу за наступними параметрами:

сфера дії (фінансові, соціальні, інноваційні, економічні);

термін дії (стратегічні, тактичні і оперативні);

вектор дії (мотиваційні та організаційні) [54, с. 39-40].

Аналіз запропонованих науковцями видів механізмів дозволяє розробити найбільш, на нашу думку, повну та лаконічну класифікацію публічно-адміністративних механізмів підтримки малого і середнього бізнесу, яку зображено на рисунку 2.1.

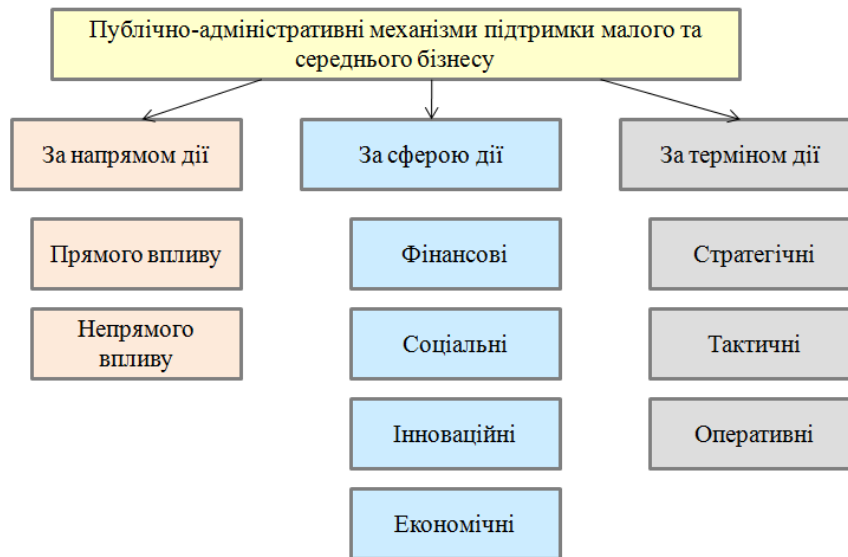

Рис. 2.1. Види публічно-адміністративних механізмів підтримки малого і середнього бізнесу

Як зазначалося вище, за напрямом дії механізми поділені на прямого і непрямого впливу.

За сферою дії механізми поділяються на:

1) Фінансові, які реалізуються шляхом фінансово-кредитної та бюджетно-податкової політики (іпотечне кредитування, страхування ризиків, створення сприятливих умов до фінансових ресурсів, бюджетне субсидювання, застосування податкових пільг та кредитів, прискорена амортизація тощо);

2) Соціальні механізми впроваджуються заходами державного регулювання зайнятості, підтримання продовольчої безпеки та соціальної культури (наближення рівня споживання населенням продуктів харчування до науково-обґрунтованих норм, збереження природних ресурсів, охорона навколишнього середовища, розвиток сільських територій, аграрного виробництва, використання передових технологій надання соціальних послуг, якісна орієнтація товарів та послуг, формування у населення та бізнесу соціальної культури через орієнтацію на екологічнобезпечне виробництво продукції);

3) Інноваційні механізми виявляють свій вплив у розвитку інноваційного підприємництва, наукового і управлінського потенціалу та дерегуляції

(активізація науково-технічного потенціалу регіонів шляхом створення техніко-впроваджувальних зон, розвиток інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва стимулювання впровадження інноваційних проектів шляхом використання податкових пільг при закупівлі сучасного обладнання, спрощення взаємодії органів державної і муніципальної влади із суб'єктами підприємництва, якісне зростання творчої активності управлінських команд та державних службовців, розвиток інтелектоємності державно-управлінських рішень);

4) Економічні механізми застосовуються структурно-територіальному програмуванні розвитку бізнесу, державно-приватному партнерстві, інтеграції великого, середнього та малого бізнесу, проектній діяльності, державній агітації та економічній політиці (економічна спеціалізація регіонів, створення єдиного реєстру малого підприємництва в регіонах, переорієнтація уваги з боку держави до партнерства з великого на малий та середній бізнес, створення регіональних інноваційно-промислових кластерів, створення державних, державно-приватних та соціальних проектів забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу, розвиток форм і методів підвищення інформованості населення щодо значущості малого та середнього бізнесу в державі, формування єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності, перегляд законодавчої бази розвитку підприємництва).

За терміном дії розрізняють:

1) стратегічні публічно-адміністративні механізми підтримки малого і середнього бізнесу, термін дії яких орієнтований на 1 – 5 років, і зміст їх полягає у формуванні стратегічних програм розвитку підприємництва, антикорупційній та антимонопольній політиках, створенні якісної бізнес освіти та зростанні конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу на міжнародних ринках;

2) тактичні, терміном до 1 року, полягають у розробці механізмів законодавчого регулювання, фінансово-кредитній підтримці, підтримці

депресивних регіонів, удосконаленні інфраструктури малого і середнього бізнесу тощо;

3) оперативні, тобто поточні дії суб'єктів підтримки малого бізнесу, а саме: механізми прийняття оперативних рішень органами влади, консультаційна (інформаційна) підтримка, залучення малого і середнього бізнесу до вирішення поточних завдань державного управління, підвищення рівня корпоративної культури та соціальної відповідальності в сфері підприємництва, популяризація сфери малого і середнього бізнесу [54, с. 220].

Підсумовуючи викладене, ми робимо висновок, що сутність публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу являють собою управлінські відносини, направлені на підтримку малого та середнього бізнесу, зміст їх полягає у розробці заходів, методів та інструментів впливу на бізнес. Крім того, ми визначилися із суб'єктами публічно-адміністративних механізмів підтримки малого і середнього бізнесу, серед них: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, об'єкти інфраструктурної підтримки бізнесу (фонди підтримки, інвестиційні, інноваційні, лізингові компанії, бізнес-інкубатори, кредитні спілки компаній, громадські об'єднання) та міжнародні організації підтримки малого і середнього бізнесу. А також з'ясували класифікацію публічно-адміністративних механізмів, яка за критерієм направленості дії розрізняє механізми прямого та непрямого впливу; за сферою – фінансові, соціальні, інноваційні та економічні; за терміном – стратегічні, тактичні та оперативні.

2.2. Регіональні особливості публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу

Зростання ролі регіонів у соціально-економічному житті країни – один із головних принципів функціонування розвинених країн. Відтак, удосконалення Україною регіональної політики без активізації інноваційної

діяльності неможливе, адже це є чинником здійснення вагомих структурних зрушень в економіці та забезпечення прогресивного розвитку регіонів і держави в цілому [16, с. 58-61].

На місцевому рівні сприяння розвитку малого та середнього бізнесу забезпечується шляхом розробки і реалізації регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва.

Для підвищення ефективності функціонування кожного конкретного регіону застосовують їх ранжування за рівнем впливу малого і середнього бізнесу на регіональну економіку, що, в свою чергу, дозволяє визначити пріоритетні напрями їх розвитку, застосовуючи відповідні матеріально-технічні, фінансові, інформаційні, людські ресурси.

І розробка регіональних стратегій розвитку базується з урахуванням конкурентних переваг конкретного регіону, що сприяє якісному економічному розвитку відповідних секторів економіки країни, зокрема і сфери малого і середнього бізнесу.

Бізнес-клімат регіонів України значно різниться між собою, про що свідчать дані Державної служби статистики України, щодо основних показників діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Кількість підприємств малого і середнього бізнесу також досить різна для кожної окремої області України (див. рис.2.2)

Рис.2.2. Кількість малих підприємств у розрізі областей України у 2018 році [54].

Статистичні дані щодо обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) малих та середніх підприємств за регіонами у 2018 році наведено у додатку Б.

За даними Державної служби статистики найкращі показники кількості малих і середніх підприємств на 10 тис. осіб наявного населення України в 2018 році у місті Київ (310), Київській (114), Одеській (104), Миколаївській (101), Дніпропетровській (90), Харківській (89), Запорізькій (87) та Кіровоградській (85) областях. Саме в цих регіонах спостерігається перевищення кількості малих підприємств на 10 тис. населення над середньо українським показником – 84. Такі дані обумовлені, в першу чергу, географічними та економічними особливостями розвитку цих територій, а також – значною кількістю підприємств, які займаються посередництвом і торгівлею. У свою чергу, найнижчі показники у Донецькій і Луганській областях (23 та 16 відповідно), що є результатом окупації частини цих територій, та у Чернівецькій (45), Тернопільській і Рівненській (48) [23].

Важливість врахування регіональних особливостей при виробленні публічно-адміністративних механізмів підтримки малого і середнього бізнесу пов'язана із тим, що вони в більшості своїй зорієнтовані на місцеві ринки, а відтак підприємницький потенціал являє собою вагомий ресурс регіонального розвитку.

У своєму дисертаційному дослідженні Корогод І. В. побудувала матрицю розміром 3x3, яка дає змогу встановити статус регіону України, яку він займає за результатами порівняння величини впливу малого бізнесу на соціальний та економічний стани регіону (див. рис. 2.3) [45, с. 145].

Рис. 2.3. Матриця регіональних позицій розвитку малого бізнесу в Україні

В зазначеній матриці позиція «Лідер» відповідають регіони з високим рівнем впливу малого бізнесу на соціальний та економічний стан території. Областям з такою позицією необхідно застосовувати механізми з розширення ринків збути за межами області чи навіть країни.

Стратегічну позицію «Оптимізатор» займають регіони з високим рівнем впливу на економічні показники розвитку регіону і в той же час помірним використанням трудових ресурсів. Органам публічної влади рекомендовано в такій ситуації створювати кластери взаємопов'язаних підприємств задля ефективного використання можливостей партнерів, спеціалізації та конкуренції.

Регіони з високим впливом малого бізнесу але низькою соціальною активністю займають позицію «Виробник», місцевій владі у такому випадку слід вживати заходів з підтримки та стимулювання до заснування власного бізнесу та до прийняття роботодавцями людей з незахищених верств населення.

Стратегічну позицію «Обережний» мають регіони з середнім рівнем впливу на економіку території та повільним розвитком соціальної галузі. На таких територіях слід застосовувати фінансово-кредитні механізми підтримки малого та середнього бізнесу.

Провідними напрямками публічно-адміністративних механізмів для регіонів із статусом «Помірний», які характеризуються середнім впливом на економіку і соціальну сферу, можуть стати утворення технопарків, технополісів та бізнес-інкубаторів на базі ВНЗів чи крупних підприємств, страхових, кредитних, лізингових компаній тощо.

Регіонам – «Мотиваторам» з середнім рівнем економічного впливу та високим ступенем впливу на соціальний розвиток доцільним було б на зростанні конкурентоздатності продукції та її інноваційній складовій, включивши в програми розвитку підприємництва заходи з підтримки зокрема, енергозберігаючих та екологічно направлених у своїй діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу. Високий соціальний ефект та низький економічний вплив характеризують позицію «Роботодавець», підтримка

об'єктів надання послуг стала б оптимальним механізмом для ефективного розвитку таких регіонів.

Позицію «Мінімаліст» займають ті регіони з низьким економічним впливом та середнім соціальним, тут доцільно залучення представників малого та середнього бізнесу до спільної роботи з великим, на умовах, зокрема, аутсорсингу.

Повністю оптимізувати систему державно-муніципальної підтримки потрібно у регіонах - «Аутсайдерах» з надто низьким, майже відсутнім, впливом малого та середнього бізнесу на розвиток на економічний і соціальний розвиток території.

Проаналізувавши за даним показником регіони, автор розподілив їх за рівнем впливу малого бізнесу на регіональну економіку як зображено на рисунку 2.4. [45, с. 148].

Економічний вплив	Високий	Виробник	Оптимізатор	Лідер
		Луганська	м. Київ, Кіровоградська, Київська, Миколаївська, Житомирська, Харківська, Тернопільська, Черкаська, Вінницька	Одеська, Хмельницька, Чернівецька, Херсонська
	Середній	Обережний	Помірний	Мотиватор
		Дніпропетровська	Полтавська, Запорізька, Львівська, Волинська, Сумська, Закарпатська, Чернігівська, Івано- Франківська	Рівненська
	Низький	Аутсайдер	Мінімаліст	Роботодавець
		Донецька	-	-
		Низький	Середній	Високий
<u>Соціальний вплив</u>				

Рис. 2.4. Диференціація сфери малого бізнесу України за рівнем впливу на розвиток регіонів

В результаті групування науковцем Корогод І.В. за вище описаними ознаками, більшість регіонів України займають позицію «Помірний» та «Оптимізатор».

Відтак, завданнями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування є впровадження та реалізація такої регіональної політики у сфері малого та середнього бізнесу, яка б враховувала особливості кожного регіону, такі, зокрема, як географічні, галузеві, ментальні, з метою досягнення максимального соціально-економічного ефекту.

Враховуючи зазначене, актуальним на сьогодні є напрям побудови стратегій областей, із застосуванням публічно-адміністративних механізмів підтримки розвитку малого і середнього бізнесу, який заснований на засадах SMART- спеціалізації і передбачає:

урядову підтримку та інвестиції для ключових регіональних пріоритетів, проблем та потреб для розвитку наукоємного виробництва, включно із заходами, пов'язаними з інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ);

індивідуальний підхід та конкурентні переваги, що впливають зі спроможності регіону;

підтримку розвитку технологічних та практичних інновацій шляхом стимулювання інвестицій бізнес-середовища;

заохочення стейкхолдерів до активної участі в регіональному розвитку; є конструктивною, емпіричною та включає в себе ретельний моніторинг та систему оцінювання .

Успішне впровадження механізмів підтримки бізнесу на регіональному рівні має враховувати наступні фактори:

процес підприємницького відкриття буде працювати по-різному в кожному регіоні;

під час визначення галузей/секторів, що можуть досягти критичної маси необхідно враховувати «принципи регіональної інтеграції та дотичності»,

взаємозв'язок: смарт-спеціалізація має забезпечувати поєднання між новими галузями, або галузями в процесі розвитку з учасниками процесу за

межами регіону, проте така практика не завжди призводить до гарних результатів. Зв'язок між регіонами виявляється вигідним лише тоді, коли ідеї поглинаються та застосовуються на користь місцевих підприємств

інтеграція політики на місцевому рівні: для збільшення привабливості регіону стратегія має враховувати соціальні, культурні та законодавчі аспекти на додаток до суто економічних міркувань. Таким чином, успішна стратегія має включати політику, сформовану з урахуванням сторони попиту, наприклад, державно-приватне партнерство (ДПП) [39, с. 4].

Іншими словами, головним принципом пошуку перспективних напрямків майбутньої спеціалізації окремого регіону визначено так зване підприємницьке відкриття - знаходження точок регіонального потенціалу для ефективного використання технологій загального призначення з метою зміни виробничої функції конкретних перспективних секторів регіональної економіки.

В науковій літературі виокремлюють наступні принципи регіональної підтримки малого і середнього бізнесу: протекціонізм, диференціація, яка характеризується гарантованою підтримкою та відповідальністю органів влади та програмно-цільовий характер [92, с. 3].

Протекціонізм державної підтримки означає захищеність державою інтересів національних підприємств та стимулювання експорту шляхом здійснення тарифного і нетарифного державний захист інтересів національних підприємств і заохочення експорту конкурентного товару на зовнішні ринки шляхом застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання.

Диференціальна підтримка передбачає облік інноваційної продукції. А саме, визначення інновації як нового виду продукції чи удосконалення існуючої.

Програмно-цільовий принцип заснований на складанні комплексних цілевих програм, які включають постановку проблем та досягнення поставлених результатів.

Програмно-цільовий підхід у публічно-адміністративних механізмах на регіональному рівні має свої специфічні риси. Він характеризується не лише

максимальним орієнтиром на вирішення соціальних проблем окремої території, а також пошуком можливостей розширення видів публічно-адміністративних механізмів, застосуванням сучасних методів бюджетування та державно-приватного партнерства при підготовці та реалізації регіональних програм, які можуть бути ефективними без синхронізації з муніципальними та відповідними державними програмами.

На даний час регіональні програми підтримки малого та середнього бізнесу реалізуються майже в усіх регіонах України та мають велику кількість організаційних, фінансових та юридичних проблем. Більшість таких програм розроблені на довгострокові перспективи та мають стратегічний аспект. Є підстави прогнозувати, що в найближчий час такі тенденції відносно малого і середнього бізнесу не лише збережуться, але й посиляться в економічній політиці регіону. Разом з тим, в даний час програми підтримки малого бізнесу не забезпечують відчутних результатів для його розвитку і реального позитивного впливу на економіку регіонів в цілому.

Значущим аспектом програмного методу управління виступає його цільовий характер, що відображає реальний стан економіки конкретного регіону і малого бізнесу зокрема (на момент підготовки програми) і пріоритетні напрямки на термін, який розроблено програмний документ. Саме в таких регіональних програмах підтримки малого і середнього бізнесу цільовий метод визначає орієнтацію заходів і публічно-адміністративних механізмів на конкретний кінцевий результат, який має кількісні і якісні параметри.

Але на практиці дуже формалізовано зазначений метод у регіональних програмах. Практично відсутні спроби зафіксувати конкретні цілі за кількісними і якісними параметрами розвитку сфери малого і середнього бізнесу виходячи з аналізу соціально-економічного стану регіону і його довгострокових змін.

Проаналізувавши регіональні особливості впровадження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу, такі як: рівень впливу на регіональну економіку, особливості соціально-економічного

розвитку території, можна зробити наступний висновок: застосування тих чи інших механізмів залежить від конкурентних переваг конкретних регіонів, які, у свою чергу дуже різні за специфікою історичного, територіального та економічного розвитку, чисельністю малих та середніх підприємств, рівнем їхнього впливу на регіональну економіку. Відтак вироблення стратегії області, і зокрема цільових програм підтримки малого та середнього бізнесу, має базуватися на засадах SMART- спеціалізації.

2.3. Світовий досвід публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу

Одним із стратегічних пріоритетів економічного розвитку розвинених країн світу є підтримка малого і середнього бізнесу. Задля розробки ефективних та перспективних публічно-адміністративних механізмів підтримки бізнесу доцільним є вивчення світового досвіду з цього питання.

На сьогодні частка малих та середніх підприємств в Україні значно поступається аналогічному показнику багатьох розвинених країн та потребує значного покращення. Адже основне значення малого бізнесу та середнього бізнесу – це забезпечення зайнятості населення, створення робочих місць та забезпечення високого відсотку ВВП у країні.

На сьогодні у глобальному рейтингу ведення бізнесу, за яким оцінюється бізнес-середовище функціонування підприємств у країнах станом на травень 2019 року Україна посіла 65 місце. Високий рейтинг легкості ведення бізнесу означає, що нормативно-правові умови більш сприятливі для створення і функціонування місцевої фірми. Перша десятка країн рейтингу з легкості ведення бізнесу за вибірковими критеріями представлена у таблиці 2.2. [78].

Провідні світові держави-лідери вже давно застосовують сучасні механізми підтримки малого та середнього бізнесу, які доцільно вивчити задля можливої імплементації в Україні, де бізнес характеризується фінансовою слабкістю та уразливістю.

Відповідно до даних зазначеного рейтингу Сінгапур має найсприятливіші умови для розвитку бізнесу через добре розвинуту фінансову структуру, політичну стабільність та досконалу правову систему, дуже привабливий інвестиційний клімат [78, с. 10]

Таблиця 2.2

Перші десять країн рейтингу з легкості ведення бізнесу

Країна	Рейтинг легкості ведення бізнесу	Реєстрація підприємств	Реєстрація власності	Отримання кредитів	Оподаткування	Міжнародна торгівля
Нова Зеландія	1	1	2	1	9	63
Сінгапур	2	4	21	37	7	47
САР, Гонконг, Китай	3	5	51	37	2	29
Данія	4	45	11	48	8	1
Республіка Корея	5	33	40	67	21	36
США	6	55	39	4	25	39
Грузія	7	2	5	15	14	45
Великобританія	8	18	41	37	27	33
Норвегія	9	25	15	94	34	22
Швеція	10	39	9	80	31	18

Такий сприятливий бізнес-клімат є результатом дії, зокрема, публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу, зокрема таких як:

доступність фінансових ресурсів через широке фінансування державою різноманітних схем фінансування та грантів (часткове фінансування, грошові дотації, бізнес-інкубатори і боргове фінансування);

легкість ведення бізнесу завдяки надзвичайно стабільної та ефективної інфраструктури підтримки, а саме: швидкість необхідних операцій з держорганами (кілька годин, через інтернет), прозорість та швидкість процедур реєстрації (1-2 дні) та перевірки [78, с.11];

ефективність податкової системи, що відзначається низькими ставками податку на прибуток, звільненням окремих обсягів доходів від оподаткування, податкова знижка на нарахований податок тощо [78, с. 13];

масштабна цифровізація в рамках реалізації Програми цифрового маркетингу для малих і середніх підприємств (надання рекомендацій за технологіями; персональної допомоги; консультацій та фінансової підтримки бізнесу, готовому до впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій [78, с.14].

Крім того в Сінгапурі державою фінансується до 90 % підготовки кадрів для малих та середніх підприємств та компенсується витрати коштів на навчання бізнесу, зокрема і фахівцями із-за кордону.

Владою США також застосовуються фінансові та організаційно-адміністративні механізми, що включають в себе ефективні методики навчання і забезпечення інформацією. Впровадження зазначених механізмів відбувається у тісній співпраці всіх гілок влади. Крім того, часто американські державні програми мають соціальну спрямованість, що проявляється у розробці заходів підтримки реалізації бізнес потенціалу підприємств, власниками яких є представники ветеранів, національних меншин тощо [33].

Органом, що здійснює державну підтримку в США є Адміністрація у справах малого бізнесу, утворена ще у 1953 році за сприянням конгресу США. Вона надає консультативну та забезпечує фінансову підтримку невеликих підприємств, залучає до співпраці з ними шляхом замовлень великий бізнес та державу, виступає гарантом для кредитних спілок, банків, страхових та інших фінансових компаній, які надають підприємствам малого та середнього бізнесу кредити за пільговими кредитними ставками і на конкретний строк.

Федеральна влада США приділяє велику увагу підтримці інноваційних підприємств шляхом надання грантів та державних замовлень на розробку нових видів продукції та технологій.

Слід зазначити, що незважаючи на можливі фінансові кризи та політичні нестабільності у Америці малі та середні підприємства максимально захищені владою від негативних наслідків їхнього впливу впровадженням податкових пільг, заниженими кредитними ставками задля збереження конкурентного середовища та недопущення банкрутства та закриття бізнесу.

Окрема увага в США приділяється підтримці жінок у малому та середньому бізнесі, шляхом розробки відповідних програм надання допомоги (інформаційної, технічної та спеціального навчання) компаніям, власники яких є жінки [102]. Крім того, велика увага з боку публічної влади приділяється створенню Центрів розвитку малого бізнесу, які функціонують при навчальних закладах країни та займаються консультаціями представників малого та середнього бізнесу і проведенням навчання діючих і потенційних суб'єктів бізнесу.

Інформаційна підтримка бізнесу у США здійснюється мережею вебпорталів «SBA-Net» в Інтернет, на яких можна отримати інформацію щодо перспективних можливостей, зокрема, міжнародної торгівлі, а також, інвесторів та кредиторів, державні та приватні замовлення на постачання продуктів та послуг та щодо підприємств, зайнятих у науково-технічній сфері, що є цікавим особливо для інноваційних підприємств.

Для експортно-орієнтованих підприємств малого та середнього бізнесу діють сайти правової допомоги, посередництва, оцінки та аналізу експортних ризиків, ділових зв'язків та надання допомоги експортерам [54, с. 63].

В Японії сформована загальнонаціональна система підтримки малого підприємництва, головним органом впровадження якої є незалежне адміністративне агентство «Організація підтримки малого підприємництва та інноваційного розвитку регіонів Японії», що очолює інфраструктуру державної підтримки бізнесу [36, с. 14].

Особливістю публічно-адміністративних механізмів підтримки малого і середнього бізнесу Японії є їхня кооперативна направленість розвитку, зокрема, субконтрактації для ефективної взаємодії суб'єктів бізнесу. Так державна підтримка відбувається шляхом надання субсидій, прямих кредитів та гарантованих позик бізнесу, проведення заходів з покращення умов праці та розвитку сфери торгівлі.

Крім того, японська влада компенсує витрати з підготовки та підвищення кваліфікації працівників, з діагностики стану підприємств та виділяє субсидії на відкриття центрів підвищення кваліфікації [36].

Водночас, не користується популярністю напрям ризикового інноваційного інвестування і цю роль в Японії на себе беруть збори коштів з людей у мережі інтернет на інноваційні проєкти, так зване, «народне фінансування» (серед популярних сайти «Campfire» і «ReadyFor»).

Вважаючи обраний Україною європейський вектор розвитку, доцільним є вивчення досвіду підтримки малого та середнього бізнесу країнами Європи. Так на початку 2013 року задля стимулювання розвитку підприємництва в країнах ЄС затверджено План дій щодо розвитку підприємництва 2020, який включає в себе пріоритетні завдання, що направлені на: навчання бізнесу; створення сприятливого бізнес-середовища, у тому числі за рахунок усунення існуючих адміністративних бар'єрів і підтримки підприємців на важливих етапах життєвого циклу бізнесу; відродження культури та виховання нового покоління підприємців у ЄС, завдяки розробці моделей поведінки та підприємницького потенціалу. Цей План також передбачає заходи, що спрямовані на покращення інвестиційного клімату бізнес-середовища [103].

Істотним кроком із підтримки бізнесу на території ЄС стало створення Єдиного цифрового ринку (ЄЦР), що складається з трьох блоків – реформування телекомунікаційної сфери, інтернет-торгівлі та створення сприятливих умов для вільного обміну інформацією і цифровими даними. У січні 2018 року Європейською комісією прийнято нові ініціативи, що спрямовані на підвищення ключових компетентностей і навичок з цифрової грамотності громадян ЄС.

Крім того, діє європейська програма COSME (Competitiveness of Small and Medium Enterprises), яка передбачає розширення доступу до фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу на всіх етапах розвитку таких підприємств, яка передбачає комплекс механізмів інвестиційно-кредитного характеру: надання гарантії банкам, лізинговим та гарантійним компаніям задля

розширення кредитування та фінансування оренди ними підприємств. До того ж програма надасть фондам акціонерного капіталу, що інвестують у розвиток малого та середнього бізнесу під час стадій розширення та зростання, ризиковий капітал [94, с. 72].

Політика ЄС щодо малого і середнього бізнесу базується на двох підходах до вирішення проблем його створення та функціонування:

1) Вертикальний підхід, що виражається у заходах, орієнтованих винятково на малий і середній бізнес, які готуються і здійснюються Генеральним директором Європейської комісії (політика щодо підприємництва, комерції та соціально-економічної діяльності) у співпраці з Європейським парламентом, представницькими організаціями малого та середнього бізнесу в органах ЄС.

2) Горизонтальний підхід заснований на захисті інтересів малого та середнього бізнесу у зміцненні позицій малого та середнього бізнесу в галузі досліджень і технічних розробок, регіональній політиці та міжнародних відносинах ЄС [65, с. 4].

Цікавим є досвід підтримки малого і середнього бізнесу у Франції, особлива увага в цій країні приділяється стимулюванню новостворених підприємств шляхом, які звільняються від місцевих податків та мають пільгову ставку податку на прибуток. А для підприємців, що відкривають бізнес на економічно депресивних територіях скасовуються внески, що сплачуються до пенсійного фонду та охорони здоров'я. Безробітним, що зареєстрували свій бізнес видаються спеціальні книжки з відривними чеками для розрахунку за юридичні, бухгалтерські та менеджментові консультації тощо.

Підтримує розвиток так званого «соціально-направленого» бізнесу і Іспанія, механізми влади на всіх рівнях тут направлені на підтримку підприємств, які беруть активну участь у створенні нових робочих місць, проєктах для соціально незахищених верств населення (студенти, пенсіонери, жінки), а також на розвиток депресивних регіонів.

Для розвитку бізнесу в Іспанії забезпечено мінімізація бюрократичних відносин (реєстрація і ліцензування діяльності займає не більше доби). До того ж, такі умови мають не лише на іспанських громадян, а й на нерезидентів, що створює сприятливі умови для розвитку бізнесу країни.

Влада у Бельгії застосовую стимулюючі інноваційний процес механізми, кластерною політикою, і податкові зобов'язання інноваційного бізнесу за законами королівства знижені в окремих випадках на 100 %.

У Великобританії розробляються численні програми з надання фінансової підтримки інноваційному малому і середньому бізнесу, які передбачають обмін досвідом, трансферт технологій дослідницьких центрів, підприємств, університетів між собою тощо. Зокрема, створено вебсайт (www.mentorsme.co.uk), на якому міститься база даних з понад 10 тис. потенційних «компаній-наставників». Державою фінансуються видатки на тимчасове користування виробничими площами та унікальним обладнанням [84, с. 21]. Важливим є також спрощені вимоги до ведення звітності малого і середнього бізнесу Великобританії, які застосовуються для підприємств з річним доходом менше ніж 15 тис. фунтів стерлінгів і полягають у звільненні таких суб'єктів від обов'язку надавати та праві таких підприємств на подання простою податкової декларації. У Великобританії діють 4 категорії програм підтримки і малого бізнесу (додаток В) [65, с. 6].

Уряд Ірландії забезпечує програму «Перший політ» (First flight), яка направлена на підтримку малого та середнього бізнесу шляхом надання допомоги з оцінки і розвитку головних навичок із управління ризиками, часом та витратами, що пов'язані з виходом компаній на міжнародні ринки. Результатом є одне з провідних місць країни в Європі за часткою малого і середнього бізнесу у експорті (88,5%), а частка експорту у ВВП Ірландії становить 107 % [68, с. 5].

Для отримання державної підтримки у Чехії підприємства мають виконувати одну з вимог щодо: створення як мінімум 1 нового робочого місця протягом року з моменту підписання кредитного договору) та їх збереження,

працевлаштовувати осіб з обмеженою працездатністю, покращувати екологічну ситуацію чи забезпечувати зростання експорту підприємства.

У Польщі публічно-адміністративні механізми підтримки малого та середнього бізнесу направлені, насамперед, на вдосконалення правових засад, інфраструктури та доступності кредитування [29, с. 198 – 202].

Влада Китаю надає підтримку малим інноваційним підприємствам в рамках загальної стратегії розвитку (створення бізнес-інкубаторів; сприяння в організації венчурних фондів для малих підприємств; розміщення в секторі малого підприємництва державних замовлень тощо) [29, с. 31].

Специфічною рисою у підтримці малого бізнесу Німеччини є так званий KEIM-процес, що передбачає створення групою навчальних закладів для трансферу технологій, органу. Реалізується спеціальна програма навчання такому трансферу професорського складу університетів, які мають право створювати компанії по трансферу технологій.

Для України в частині підтримки власного товаровиробника був би корисним досвід ПАР, в якій створено спеціальну програму, що надає гранти підприємствам, у яких корінному місцевому населенню належить не менше 51% капіталу [41].

Державні та регіональні програми з підтримки бізнесу в Індії розробляються переважно на 5-10 років і включають в себе пільгові заходи в оподаткуванні, фінансуванні та встановленні орендних ставок для малого та середнього бізнесу. Слід зазначити, що в Індії близько 80 % зайнятого населення є представники малого бізнесу, частіше фермери та IT-підприємства.

Аналіз світового досвіду впровадження фінансово-кредитних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу дозволяє робити висновок, що в більшості своїй фінансування відбувається невеликими банківськими установами, що спеціалізуються на наданні кредитів малому підприємству (земельні, кооперативні банки й ощадні каси). Середній розмір відсотку за кредитами малого і середньому бізнесу у Європі становить 3,5%, що в 5 разів

віще, ніж в Україні. У таблиці 2.3. представлено відсоткові ставки за кредитами малого бізнесу по різним країнам Європи.

Таблиця 2.3

Відсоткові ставки за кредитами малого бізнесу по різним країнам Європи

Країна	Розмір відсоткової ставки за кредитом, %
Німеччина	2,63
Мальта	3,91
Австрія	2,34
Франція	2,5
Нідерланди	1,68
Словенія	5,95
Бельгія	2,49
Кіпр	6,76

У додатку Г наведено відмінності умов діяльності малого та середнього бізнесу України від розвинених країн, що дозволяє говорити про необхідність імплементації кращих практик світового досвіду в Україні.

Отже, у другому розділі нами з'ясовано сутність, зміст, види та суб'єкти публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу, визначено, що кількість та рівень розвитку малих та середніх підприємств Україні за регіонами є нерівномірним, що обумовлено особливостями розвитку регіону (історичні, економічні, територіальні). У свою чергу, аналіз світового досвіду публічно-адміністративних механізмів нам довів, що майже в усіх розвинених країнах світу переважають такі механізми, як пільгове кредитування та оподаткування, розширення інфраструктури фінансово-організаційного забезпечення розвитку бізнесу та особлива увага приділяється заохоченню соціальної направленості підприємств.

РОЗДІЛ 3

. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-АДМІНІСТРАТИВНИХ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Аналіз показників та основні проблеми функціонування малого та середнього бізнесу у Запорізькій області

Мале та середнє підприємництво виконує важливу роль в розвитку регіональної економічної системи, зокрема, через розвиток конкуренції, споживчих ринків, забезпечення робочими місцями працездатного населення, підвищення рівня життя та поліпшення соціального середовища.

Стабільний розвиток підприємництва є запорукою становлення конкурентоспроможної економіки регіону та основою успішного суспільства.

Малий та середній бізнес області сьогодні забезпечує 48,9 % надходжень до бюджетів всіх рівнів та понад 200 тисяч робочих місць в області.

Рис. 3.1. Структура малих і середніх підприємств за видами економічної діяльності [73].

Станом на 01.01.2019 в Запорізькій області свою діяльність проваджували 592 середніх підприємства (3,9 % від загальної кількості підприємств) і 14375 малих підприємств (95,9 %). Порівняно з 2017 роком кількість середніх підприємств зросла на 2,4 %, а малих – на 2,8 %.

Протягом останніх 2016-2018 років у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення кількість суб'єктів малого підприємництва (включаючи мікропідприємництво) у 2018 складала 497 одиниць, у 2017 році – 485 одиниць; у 2016 році — 530 одиниць; середнього ж бізнесу – залишалась незмінною і становила 3 одиниці.

За даними Головного управління Державної фіскальної служби України у Запорізькій області кількість фізичних осіб-підприємців у 2019 році зменшилась на 0,2 % і склала 70329 осіб, а у 2018 році – 70475 осіб. За кількістю суб'єктів малого і середнього підприємництва Запорізька область посідає 7 місце серед регіонів України [23].

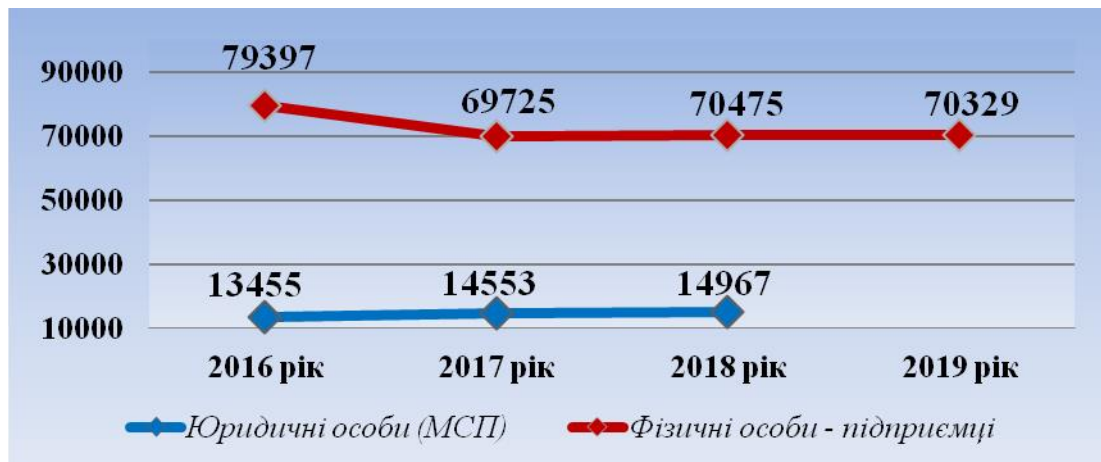

Рис. 3.1. Динаміка кількості суб'єктів підприємництва у 2016-2019 роках

Розвиток бізнесу є чинником забезпечення продуктивної зайнятості населення, запобігання безробіттю та створення нових робочих місць.

Так, частка кількості зайнятих працівників у суб'єктів малого підприємництва у загальній кількості зайнятих працівників працездатного віку по Запорізькому регіону у 2018 році становила 25,4 %, що на 4,5 % більше рівня попереднього року (24,3 %) та на 4,9 % рівня 2016 року (24,2 %).

Частка кількості зайнятих працівників у суб'єктів середнього підприємництва регіону у 2018 році становила 14,5 % у загальній кількості зайнятих працівників працездатного віку та 28,3 % у загальній кількості зайнятих працівників суб'єктів господарювання (у 2017 році – 15,2 % та 29,2 % відповідно; у 2016 році – 16,4 % та 31,8 % відповідно). Запорізька область посідає 8 місце серед регіонів України за кількістю зайнятих працівників у суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Вже 4 роки поспіль зберігається стійка позитивна динаміка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) малих та середніх підприємств, який у 2018 році склав майже 139,4 млрд грн (на 43 % більше показника 2015 року).

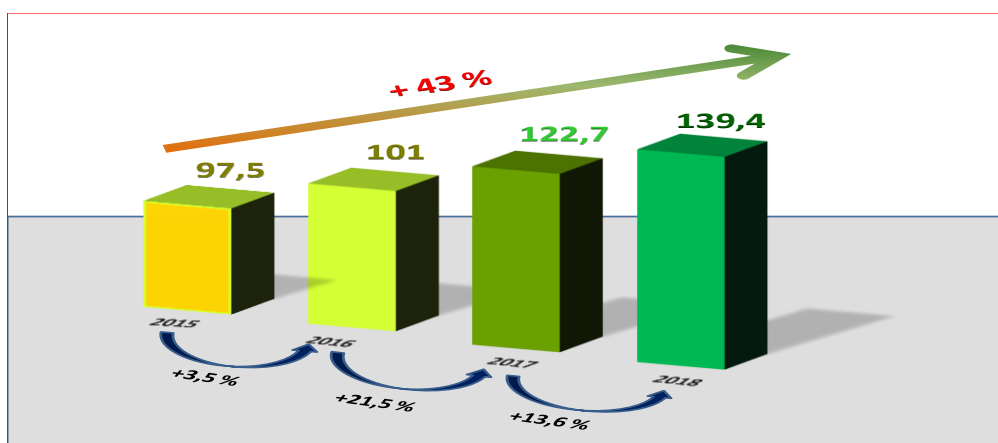

Рис. 3.2. Обсяг реалізованої продукції малими та середніми підприємствами у 2016-2018 роках, млрд грн

Так, у 2018 році в Запорізькій області реалізовано продукції підприємствами середнього бізнесу на загальну суму 80,9 млрд. грн., що складає 25,1 % до загального обсягу реалізованої продукції підприємствами області (у 2017 році – 25,5 %, у 2016 році – 28,2 %).

Суб'єкти ж малого бізнесу реалізували продукції – на 58,5 млрд. грн., що складає 18,1 % до загального обсягу реалізованої продукції підприємствами області (у 2017 році – 18,1 %; у 2016 році – 18,2 %).

Обсяг надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності малих підприємств та фізичних осіб-підприємців у 2019 рік склав 5945,8 млн. грн., що становить 31,3 % від надходжень до зведеного бюджету області (з урахуванням даних Запорізького управління Офісу великих платників податків Державної

фіскальної служби). У порівнянні з аналогічним показником 2018 року надходження збільшилися на 12,5 %.

Важливим інструментом підтримки підприємництва на регіональному рівні є Комплексна програма розвитку малого і середнього підприємництва в Запорізькій області на 2019-2020 роки (рішення обласної ради від 14.03.2019 № 32, зі змінами та доповненнями), на реалізацію якої у 2019 році з обласного бюджету спрямовано майже 1,5 млн. грн. [73].

У рамках виконання Комплексної програми за рахунок бюджетних коштів:

забезпечено розвиток діючих бізнес-інкубаторів для підтримки молодих підприємців, а також відкрито 2 нових бізнес-інкубатори: академічний у м. Бердянську та виробничий – у м. Молочанську (натепер у регіоні функціонують вже 7 бізнес-інкубаторів);

надано безповоротну фінансову підтримку переможцю обласного конкурсу на реалізацію стартапу зі створення навчально-виробничого центру 3-d друку;

впроваджено проекти «Подолай себе» та «Етносело – адаптація окремих верств населення (у т.ч. осіб з інвалідністю) до роботи в сфері зеленого туризму», направлені на соціалізацію осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення через зайняття підприємницькою діяльністю;

проведено конкурс «Young business generation» YBG, за результатами якого визначено 3-х переможців, які разом із досвідченими менторами доопрацювали свої проекти та розмістили їх на краудфандинговому майданчику (<https://startup.ua/>);

забезпечено активну підтримку підприємництва у сфері сільського, зеленого туризму. У рамках реалізації пілотних проектів проведено 2 майстер-класи та розроблено туристичні маршрути, тури вихідного дня;

розроблено систему сертифікації якості об'єктів агротуризму: у 2019 році 21 об'єкт агротуризму отримав відповідні сертифікати;

проведена інформаційно-консультаційна робота та інформаційна підтримка місцевих товаровиробників (у т.ч. 15 теле- та радіопрограм);

створено «Бізнес-акселератор, сфокусований на експортоорієнтованих МСП» при Запорізькій торгово-промисловій палаті. Підприємці, які займаються виробничою діяльністю мають змогу отримати інформаційно-консультаційний супровід щодо необхідних умов та процедур для експорту продукції на зовнішні ринки;

розпочато реалізацію міжнародного проєкту «SerTour II», який націлений на створення туристичних кластерів в партнерських регіонах, а також впровадження нових методів по залученню бізнесу в сферу агротуризму.

У 2019 організовано менторський супровід 20 підприємців туристичної сфери щодо започаткування ними нового напрямку бізнесу.

У рамках відкритого діалогу органів влади із суб'єктами господарювання, громадськими організаціями підприємців, відбулося 4 засідання обласної координаційної ради з питань розвитку підприємництва та 3 засідання Запорізької регіональної ради підприємців.

На засіданнях розглянуті питання, пов'язані з детінізацією розрахунків у сфері торгівлі та послуг; стабілізацією функціонування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування; програмами державної підтримки малого та середнього підприємництва в області тощо.

У форматі відкритого діалогу організовано зустрічі представників малого та середнього бізнесу із обласною владою і правоохоронними та контролюючими органами.

Під час зустрічі представників запорізької бізнес-спільноти з Прем'єр-міністром України, що відбулася у листопаді 2019 року представники різних галузей бізнесу окреслили найбільш проблемні ситуації, та пропозиції щодо їх вирішення, зокрема щодо посилення тиску правоохоронних та фіскальних органів на суб'єктів господарювання Запорізької області; зміни законодавства на ринку електроенергії, з оподаткуванням та здійсненням державного контролю у сферах обігу харчових продуктів і ветеринарної медицини тощо.

Запорізькою обласною державною адміністрацією забезпечується інформаційно-консультативна, ресурсна та освітня підтримка суб'єктів малого та середнього бізнесу, зокрема, проведено:

57 освітніх заходів з бізнес-планування, обліку та оподаткування, маркетингу, з комп'ютерних знань та вмінь, тощо для учасників бізнес-інкубаторів;

621 семінар з орієнтації на підприємництво, в якому взяли участь понад 5,2 тис. осіб. Усім бажаючим започаткувати власну справу, фахівці обласного Центру зайнятості надали індивідуальні консультації, у тому числі із застосуванням діагностики для визначення підприємницького потенціалу;

115 семінарів та практикумів з питань застосування положень Податкового кодексу України та законодавства щодо сплати єдиного соціального внеску, до яких залучено понад 2,5 тис. суб'єктів підприємницької діяльності, серед яких були студенти, переселенці, учасники АТО/ОСС тощо.

Роботу регуляторних органів області було спрямовано на дотримання вимог та принципів регуляторної політики, спрощення процесів реєстрації та ведення бізнесу, підвищення рівня відкритості та врахування громадської думки.

Наразі залишаються чинними 6 регуляторних актів, зокрема з питань: державного цінового регулювання (нормативи рентабельності на вугілля); тарифів діяльності Державного архіву; регулювання ринку перевезень; видачі дозволів на зовнішню рекламу та випуску маломірних суден.

Протягом 2019 року в області прийнято 23 регуляторних акта, з них: міськвиконкомами міст обласного значення – 20, райдержадміністраціями - 3. Здійснено заходи з відстеження результативності 67 регуляторних актів, із них: облдержадміністрацією - 1; райдержадміністраціями - 14; міськвиконкомами міст обласного значення - 52. Проведено 70 заходів із обговорення проєктів регуляторних актів із них: 65 - міськвиконкомами міст обласного значення, 5 - райдержадміністраціями.

За ініціативою Запорізької облдержадміністрації у рамках Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» та за участі представників Державної регуляторної служби України у 2019 році проведено тренінг-презентацію «Як підвищити ефективність регуляторної політики за допомогою відкритих даних?» та регіональний семінар «Перевірки бізнесу: основні виклики після завершення мораторію», з метою визначення типових проблем, які виникають у суб'єктів господарювання під час проходження перевірок, та найпоширеніших порушень з боку представників контролюючих органів, а також обговорення можливих шляхів розв'язання таких проблем, запобігання і реагування на порушення.

Реформа децентралізації, що триває в нашій країні тісно переплітається із реформою системи надання адміністративних послуг, головною метою якої є зробити послуги для населення та, зокрема, бізнесу, доступними, швидкими і якісними.

Слід зазначити, що Запорізька область стала пілотним учасником проєкту FORBIZ щодо запуску мережі центрів підтримки підприємництва (далі – ЦПП). Проєкт реалізується за підтримки Офісу розвитку малого і середнього підприємництва при Міністерстві економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України.

Так пілотними територіями області обрані міста Запоріжжя, Мелітополь та Веселівська селищна рада. На базі центрів надання адміністративних послуг відповідних територій будуть відкриті перші ЦПП. Передбачається, що в ЦПП надаватимуть безкоштовні інформаційні та консультаційні послуги, передовсім, для мікро- та малого бізнесу, а також осіб, які планують започаткувати власну справу.

Відкриття ЦПП на базі ЦНАПів області заплановане у I кварталі 2020 року.

За станом на 01.01.2020 у Запорізькій області діють 42 центри надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП), створені виконавчими комітетами 5 міст обласного значення (10, в м. Запоріжжя працюють центральний офіс та 5

філій ЦНАП), по 16 райдержадміністраціями та об'єднаними територіальними громадами.

За результатами проведеного протягом 2019 року опитування, участь у якому взяли понад 9,4 тис. відвідувачів, рівень їх задоволеності роботою ЦНАПів складає 88,5 %.

За 2019 рік адміністраторами ЦНАПів: опрацьовано 382,5 тис. звернень та надано 362,3 тис. адміністративних послуг, що відповідно на 18,4 % та 21,5 % більше відповідного показника 2018 року; зареєстровано 3,5 тис. декларацій (на 13,0 % більше); видано 11,0 тис. документів дозвільного характеру (на 0,9 % менше); здійснено 309,5 тис. консультацій (на 2,9 % більше).

Одним із важливих публічно-адміністративних механізмів сприяння розвитку бізнесу є забезпечення якісної інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва.

Відповідно до даних, зібраних з територій області, про кількість об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу (див. табл. 3.1) можна зробити висновок, про позитивну тенденцію до розширення інфраструктури.

Таблиця 3.1

Динаміка об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу у Запорізькій області

Кількість об'єктів інфраструктури підтримки МСП	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Всього:	41	39	48
бізнес-центри	4	2	2
бізнес-інкубатори	4	5	6
технопарки	-	-	-
лізингові центри	4	2	2
фонди підтримки підприємництва	1	1	1
інвестиційні фонди і компанії	6	13	20
інноваційні фонди і компанії	4	2	2
інформаційно-консультативні установи	19	14	15

Так у 2018 році порівняно з 2017 року на 1 одиницю збільшилася кількість бізнес-інкубаторів, на 7 – інвестиційних фондів і компаній та на 1 інформаційно-консультативну установу.

Однак проблемою залишається їхнє територіальне розташування, дані об'єкти в більшості своїй розміщені в м. Запоріжжі та містах обласного значення, що обмежує малий і середній бізнес інших територій області в отримати відповідних послуг.

Крім того, з аналізу таблиці бачимо позитивну динаміку за рахунок збільшення інвестиційних фондів, що є ваговою фінансовою складовою механізмів підтримки бізнесу.

Протягом 2019 року в області відкрито 2 нових бізнес-інкубатори і на сьогодні функціонують 8 бізнес-інкубаторів: на базі економічного факультету ЗНУ; кафедри економіки підприємства Запорізької державної інженерної академії; на базі комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради; на базі Таврійського державного агротехнологічного університету у м. Мелітополі; «Бізнес-інкубатор НУ «Запорізька політехніка», особливість його роботи - функціонування лабораторії для моделювання віртуальної реальності та 3D-друку («Лабораторія кіберфізичних систем»); на базі Бердянського державного педагогічного університету; на базі державного навчального закладу «Багатопрофільний центр професійно-технічної освіти» (м. Молочанськ) та бізнес-інкубатор «LIFT» у м. Мелітополь, створений у рамках реалізації проекту Громадської Організації «Комітет Майбутнього. Солідарність та Відповідальність».

На нашу думку, розширення мережі бізнес-інкубаторів є вагомим механізмом підтримки малого та середнього бізнесу, адже вони є надійною платформою створення та сприяння розвитку бізнесу, пошуку нових інноваційних ідей.

Вагому роль у інфраструктурній підтримці бізнесу області відіграє Регіональний фонд підтримки підприємництва, який реалізує механізм фінансування бізнес-проектів, отримання міжнародної технічної допомоги за напрямком розвитку підприємництва, здійснює консультування з питань оподаткування, комерційної діяльності й керування, юридичних питань,

бухгалтерського обліку й аудиту, а також проводить освітні заходи для суб'єктів підприємницької діяльності та осіб, що планують започаткувати власну справу.

Однак, вкрай низький показник інноваційних фондів і компаній та тенденції до його зниження є негативним фактором, що впливає на створення сприятливого бізнес-середовища області. Адже світовий досвід свідчить, що високого технологічного та соціально-економічного розвитку досягають саме ті держави, які активно сприяють розвитку інновацій, зокрема, завдяки розширенню інфраструктури підтримки бізнесу.

Разом із тим, зважаючи на всеукраїнську статистику, то у Запорізькій області існує проблема недостатнього інфраструктурного забезпечення малого та середнього бізнесу [32].

Враховуючи таку спеціалізацію нашого регіону на машинобудування, металургію, а в окремих районах сільське господарство дивує відсутність в Запорізькій області технопарків, а в м. Києві їх 33, в Харківській області 18, навіть у Донецькому регіоні – 9 об'єктів.

Також складна ситуація і з лізинговими центрами (2), фондами підтримки підприємництва, та що прикро – інноваційними фондами підтримки (2). Для прикладу у м. Києві останніх – 476, Донецькій області – 121, Хмельницькій – 38, Полтавській – 35.

За даними проведеного SWOT-аналізу внутрішніх (сильних і слабких сторін) та зовнішніх чинників (можливостей і загроз) провадження підприємницької діяльності в Запорізькій області (додаток Е), слабкими сторонами є:

- 1) велика чутливість і вразливість щодо внутрішньо- і зовнішньополітичних, економічних, соціальних змін;
- 2) важкодоступність фінансових ресурсів, високий рівень відсоткових ставок по кредитах;
- 3) незначний рівень конкурентоспроможності у високотехнологічних галузях;

- 4) наявність «тіньової» діяльності суб'єктів підприємництва;
- 5) складність та відсутність економічної мотивації впровадження наукоємних проектів;
- 6) низька інноваційна активність, слабка впровадження новітніх технологій та низький рівень кооперації з великими підприємствами та науково-технічними установами;
- 7) недостатній рівень фахової підготовки підприємців з питань сучасних методів та форм організації господарювання;
- 8) значний тиск природних монополій у сфері електро-, газо- та водопостачання, які стримують розвиток підприємництва [73, с. 12].

Загрозами ж зовнішнього середовища для розвитку бізнесу справедливо визначено недосконалість механізмів державної підтримки інноваційного та науково-технічного розвитку, корупцію, та ризики втрати конкурентоспроможності підприємств через нездатність модернізувати виробництво та вчасно перейти на стандарти ЄС.

Зважаючи на зазначене, найбільш проблемними аспектами впровадження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу є:

нестабільність і непередбачуваність регуляторного середовища функціонування суб'єктів малого та середнього бізнесу;

слабкість взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування в питаннях вирішення проблем малого і середнього бізнесу;

недофінансування бізнесу, зокрема регіональних програм підтримки розвитку малого підприємництва, низький рівень залучення інвестицій у розвиток малого і середнього бізнесу та обмеженість доступу до кредитних ресурсів;

нерозвиненість інфраструктурної підтримки бізнесу, її територіальна диспропорція та невідповідність потребам, зокрема кількості та якості надання послуг суб'єктам малого і середнього бізнесу;

низька конкурентоспроможність, що обмежує доступ малого та середнього бізнесу на міжнародні ринки;

невисокий рівень ділової культури та ділової етики бізнесу.

3.2. Основні чинники оптимізації та вдосконалення публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу у Запорізькому регіоні

Вирішення зазначених проблем впровадження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу у Запорізькій області потребує здійснення комплексу заходів як на місцевому так і на загальнодержавному рівнях.

Зазначене питання є пріоритетним, адже малий бізнес має значний вплив на соціально-економічні процеси в регіоні, а підтримка його розвитку забезпечує здорову конкуренцію, стабільне функціонування споживчого ринку, забезпечення зайнятості населення, а у підсумку, – підвищення рівня життя та покращення соціального середовища.

Прогресивні публічно-адміністративні механізми пропонуємо визначати на базі завдань державної політики щодо розвитку малого бізнесу, які умовно можна на: адміністративно-правові, що направлені на правове забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу; фінансово-інвестиційні, щодо забезпечення підприємств малого бізнесу фінансовими ресурсами; організаційно-інституційні, щодо формування і забезпечення координації інституцій регулювання бізнесу; соціокультурні – такі, що формують єдину культуру ведення бізнесу.

Політику підтримки необхідно базувати на системі стимулів, які породжуватимуть у підприємців зацікавленість у прибутковості своєї діяльності.

В. Сизоненко зазначав, що «стимули – це реакція соціально-економічного середовища підприємницької діяльності на поведінку конкретного підприємця.

А стимулювання – це сукупність форм, методів і засобів залучення людей до підприємницької діяльності, зростання їхньої трудової активності» [81, с. 130].

Розглянемо механізми адміністративно-правового направлення, що потрібно застосувати задля зростання ефективності бізнес-середовища.

Фундаментом ефективних механізмів державної політики є чітка, зрозуміла та результативна правова база, яка являє собою, в контексті теми нашого дослідження, сукупність законів та нормативно-правових документів, що визначають порядок створення, реєстрації та організації виробництва підприємців, їх правові та організаційні форми, систему оподаткування, права та гарантії суб'єктів підприємницької діяльності в процесі відносин держави і підприємців та бізнес-спільноти між собою.

Для ефективної дії правова база має характеризуватися взаємною узгодженістю норм та цілісністю нормативно-правового регулювання діяльності малого і середнього бізнесу. Законодавча база має буди адекватною викликам, що ставлять перед бізнесом впроваджені в нашій державі реформи.

Від прийняття та дії законів, що визначають порядок реєстрації, умов функціонування бізнес-середовища та інші аспекти провадження підприємницької діяльності залежить формування сприятливих умов ведення бізнесу.

Малий та середній бізнес не може існувати без чітких та ефективних законодавчих актів, які б визначали порядок реєстрації суб'єктів малого підприємництва, умови та середовище конкуренції, банкрутство, контракти та інші аспекти підприємницької діяльності.

Так наразі потрібно врегулювати на законодавчому рівні загальні засади підприємництва, зокрема в частині спрощення порядку започаткування та припинення підприємницької діяльності; усунення невиправданих вимог, перепон, адміністративних обмежень; лібералізація та забезпечення стабільності договірних відносин.

У сфері державного нагляду і контролю потрібно нормативно уточнити та звузити повноваження органів державного нагляду (контролю) та їх посадових

осіб; визначити чіткий порядок застосування адміністративних санкцій та заходів; посилили правові гарантії для суб'єктів господарювання під час здійснення заходів державного нагляду (контролю).

Крім того, доцільним є скоротити перелік видів діяльності, які підлягають ліцензуванню, та документів дозвільного характеру; спростити та конкретизувати порядок видачі ліцензій та документів дозвільного характеру.

Сьогодні в Україні регулюється різні аспекти бізнесу значною кількістю законів, тому доцільним є здебільшого внести зміни до чинних законів, а також скасувати не виправдані (неефективні) регулювання. А прийняттям нових законів здійснити цільове (точкове) нормативне втручання у неврегульовані правовідносини, що об'єктивно того потребують.

Слід зазначити, що більшість проблем малого та середнього бізнесу виникають саме через нестачу фінансування, відтак значного коригування та приведення в дію потребують фінансово-інвестиційні механізми підтримки малого та середнього бізнесу.

Покращення доступу до фінансових ресурсів малого та середнього бізнесу можливе, зокрема, запровадженням дієвих фінансово-кредитних інструментів державної підтримки; здешевленням кредитних ресурсів; фіскальним стимулюванням; спрощенням доступу до міжнародного інвестування; можливостями користуватися майновими та природними ресурсами; спрощенням доступу до державних закупівель та застосуванням механізмів державно-приватного партнерства.

Покращення доступу на зовнішні ринки є одним з ключових елементів розвитку конкурентоспроможності українських товаровиробників, що сприятиме економічному зростанню громад і територій. Найбільшою перешкодою тут є недостатній рівень досвіду та спеціальних знань щодо умов функціонування світових ринків, зокрема й ринку ЄС, у більшості українських підприємств. Тому розвиток потенціалу у сфері торгівлі, експортної діяльності передбачає поширення необхідної інформації для українських компаній та надання їм практичної допомоги в пошуку нових ринків збуту продукції.

Розвиток експортного потенціалу тісно пов'язаний із необхідністю кардинального підвищення якості продукції. Врахування цього фактора є обов'язковою умовою для успішної діяльності суб'єктів господарювання на внутрішньому ринку та просування своєї продукції на зовнішніх ринках. З іншої сторони розвиток експортного потенціалу є одним із ключових факторів економічного зростання територій. Основна діяльність у цій сфері узгоджується з Експортною стратегією України і має базуватись на: формуванні обізнаності щодо інтернаціоналізації бізнесу (передусім щодо доступу до фінансових ресурсів, технологій, ринків тощо); створенні системи розвитку підприємницької компетенції та навичок у сфері експортної діяльності, в т.ч. щодо виконання вимог до безпечності харчових продуктів та відповідності технічним регламентам промислової продукції; інвестиційній підтримці українського малого бізнесу у створенні й зростанні експортно орієнтованого виробництва з високою доданою вартістю; допомозі у доступі на зовнішні ринки через створення та вдосконалення.

Підтримка малого і середнього бізнесу має спрямуватися на залучення інвестицій, які впливають на регіональну конкурентоспроможність, впровадження інновацій і передбачатиме: розвиток компетентності місцевих органів влади та інших інституцій у сфері пошуку та обслуговування інвесторів; планування створення та розвиток інвестиційних зон, підтримку організації та створення промислових майданчиків; активний пошук та залучення цільових інвестицій конкурентоспроможних галузей регіональної й місцевої економіки; розробку та інженерно-технічне облаштування індустріальних парків; реалізацію ініціатив, які сприятимуть збільшенню припливу інвестицій; зміцнення регіональних екосистем залучення і розміщення інвестицій.

Задля активізації банківського кредитування малого та середнього бізнесу потрібно об'єднання на засадах системності, прозорості та плановірності зусиль усіх інституцій (держава, НБУ, банки, Міжнародний валютний фонд і

представники малого та середнього бізнесу на засадах системності та планомірності).

Зокрема, проведення антикризової політики, модернізація економіки, застосування міжнародного досвіду підтримки кредитування бізнесу з боку держави, забезпечення стабільності національної валюти Національним банком України та зміцнення і покращення власного фінансового стану та плідній співпраці з малим бізнесом за сторони банків сприятимуть вирішенню проблем нестабільності зовнішнього середовища функціонування малого та середнього бізнесу.

Наразі отримання фінансової підтримки розвитку малого та середнього бізнесу від міжнародних організацій досить широкі. Так, Європейським банком реконструкції і розвитку здійснюється фінансування розвитку малого та середнього бізнесу шляхом реалізації різноманітних програм і проєктів. Зокрема надається допомога малим та середнім підприємствам у залученні висококваліфікованих консультантів, наданням грантів для часткової компенсації оплати їх послуг (підприємства можуть одноразово отримати безоплатну фінансову допомогу для свого розвитку).

СБРР надає гроші на реалізацію проєктів українськими консалтинговими компаніями на забезпечення надання послуг з реорганізації бізнес-процесів, написання бізнес-планів, проведення маркетингових дослідження, управління трудовими ресурсами тощо.

Крім того, за підтримки Європейського Союзу Європейський інвестиційний банк разом з Європейським інвестиційним фондом уклали договір щодо гарантій з Ощадбанком, що сприятиме наданню кредитів малому і середньому бізнесу в Україні в розмірі 50 мільйонів євро. Ця угода дозволила Ощадбанку спростити доступ до фінансування малого і середнього бізнесу шляхом надання гарантії в розмірі 70 % на кожний кредит з подальшим розширенням фінансування на привабливих умовах, які включають зниження вимог до застави.

Також, Світовим банком надається можливість отримання грантів для відкриття та розвитку малого і середнього бізнесу в Україні від міжнародних фондів згідно програми «Horizon 2020», що є найбільшою в історії Європейського Союзу програмою з досліджень та інновацій з бюджетом близько 80 мільярдів євро, розрахованим на сім років (з 2014 по 2020 г.). У рамках програми здійснюється підтримка у відкритті передових інноваційних рішень; управлінських технологій у різних галузях.

До дієвих фінансово-інвестиційних механізмів відносяться податкові.

Найбільш прогресивними змінами вважаємо є: запровадження електронного способу взаємодії між платниками податків та контролюючими органами; запровадження єдиного реєстру заяв на відшкодування ПДВ та розповсюдження системи автоматичного відшкодування на всіх платників податку; ліквідацію податкової міліції.

На нашу думку перспективним було б: прив'язати диференційований граничний обсягу виручки, що дає право переходу на спрощену систему оподаткування та визначає приналежність суб'єкта підприємництва до тієї чи іншої групи платників, до розміру мінімальної заробітної плати або чи індексу інфляції; податкові знижки та пільги для новостворених підприємств і коштів кредитних установ, тобто позик бізнесу, податкові канікули для них у пріоритетних галузях чи у депресивних регіонах, пільги з оподаткування бізнесу, що здійснює науково-дослідні роботи тощо.

Доцільним кроком стало б переорієнтування бюджетних коштів, спрямованих на пряме фінансове забезпечення ресурсами на формування фондів для надання послуг, направлених на стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.

Важливим напрямом підтримки малого та середнього бізнесу є забезпечення розвитку мережі інфраструктури підтримки бізнесу. Так у регіональній програмі на сьогодні передбачено відкриття нових бізнес-інкубаторів, та на нашу думку, потрібно вживати заходів із стимулювання відкриття інших суб'єктів інфраструктурної підтримки, зокрема шляхом

співфінансування кредитів, наданих малому бізнесу, та відшкодування відсоткових ставок за ними. Однак, пріоритетним в даному напрямку є саме допомога суб'єктам підприємництва, які проваджують інноваційну, екологічнобезпечну діяльність та допомогу інвестують у нарощення виробничих потужностей та створення робочих місць.

Також, перспективним би стало створення інституції, що прийатиме налагодженню ділових контактів та комерційних зв'язків із суб'єктами малого і середнього бізнесу зарубіжних країн та міжнародними інституціями задля обміну досвідом та імплементації його на територію України, і окремих регіонів.

На державному рівні потрібно створити єдиний центр, що буде забезпечувати ефективну комунікацію між суб'єктами ринку інновацій, налагодження міжрегіональних зв'язків та науково-технологічного. Адже такий механізм сприяв би зростанню інноваційної активності малого бізнесу регіонах і трансферту новітніх прогресивних розробок.

Регіональна фінансова, інноваційна, інформаційна, освітня інфраструктури мають бути приватними чи заснованими на принципах державно-приватного партнерства задля підвищити ефективності їх функціонування за участі бізнесу та залучення фахівців.

У Запорізькій області з метою удосконалення інституційної інфраструктури доцільно вжити наступних заходів.

1. Передати повноваження місцевій владі у питаннях створення, розвитку та використання елементів інфраструктури підтримки підприємництва із визначенням зони відповідальності та розширити повноваження бізнес-асоціацій і торгово-промислових палат щодо створення інфраструктури підтримки бізнесу.

2. Сформувати дієву виробничо-технологічної інфраструктури (технопарки, бізнес-інкубатори, кластери) та сприяти органам місцевого самоврядування виділенню об'єктів комунального власності та землі під створення центрів інноваційної інфраструктури.

3. Розширити кількість, можливості та вектори діяльності бізнес-асоціаціями та громадськими об'єднаннями підприємців.

4. Вжиття заходів всіма зацікавленими суб'єктами із розширення кількості об'єктів і інфраструктурної підтримки бізнесу та рівномірного їх розміщення на території Запорізької області.

5. Забезпечення послідовного розвитку мережі центрів надання адміністративних послуг та функціонування регіонального порталу надання адміністративних послуг.

Ефективним механізмом організаційно-економічного направлення підтримки бізнесу стало б також створення системи замовлень регіональної влади на виконання важливих для області науково-технологічних інноваційних розробок, що здійснюватимуться суб'єктами малого та середнього підприємництва.

Слід зазначити, що застосування управлінських механізмів підтримки малого бізнесу обов'язково мають узгоджуватися із можливостями регіону, обмеженнями зовнішнього середовища та супроводжуватися посиленням контролю і прозорістю бюджетних асигнувань.

Досягнення бажаного ефекту та покращення показників розвитку малого і середнього бізнесу неможливе без впровадження публічно-адміністративних механізмів соціокультурної направленості.

Так, особливої значущості набуває аспект підвищення соціальної відповідальності, формування культури ведення бізнесу. А ці завдання можливо вирішити лише за умови консолідації зусиль і ефективної взаємодії всіх органів владних повноважень та державних структур (органів місцевої влади, центрів зайнятості, навчальних закладів) та громадських або приватних організацій (агентств регіонального розвитку, бізнес-центрів, бізнес-асоціацій тощо).

Зокрема, це має відбуватися шляхом організації та проведення курсів, тренінгів і семінарів, спрямованих на зростання рівня економіко-юридичної грамотності представників бізнесу; розробка навчальних програм з підготовки

висококваліфікованих фахівців; залучення громадськості до прийняття управлінських рішень, які стосуються покращення бізнес-середовища.

В умовах проваджуваних реформ у нашій державі та актуальності питання реінтеграції Донбасу особливого значення набуває поняття «соціального підприємництва», тобто бізнесу, що орієнтований на вирішення певної соціальної проблеми, має конкретну соціальну місію, значна частина прибутків діяльності якого спрямовується на вирішення соціальних проблем.

Відомий економіст Йозеф Шумпетер вважає соціальних підприємців реформаторами і революціонерами, що виконують соціальну місію. Г. Діз у розвивав цю думку у своїх наукових працях: «Вони здійснюють докорінні перетворення і змінюють порядок речей у соціальній сфері задля вирішення нагальних проблем. Вони атакують проблему, а не просто констатують факт її наявності чи лікують симптоми. Вони прагнуть системних змін і сталого поліпшення. Хоча вони можуть діяти локально, проте їхні дії мають потенціал для стимулювання глобальних покращень в обраній ними сфері, чи то в галузі освіти, чи охорони здоров'я, чи природного довкілля» [104].

Зокрема вирішення проблем інвалідів, людей похилого віку, несприятливих екологічних умов регіону тощо.

Відтак в контексті досліджуваної нами теми підтримка та розвиток соціально-інноваційного підприємництва завдяки ефективній взаємодії влади, бізнесу і громади є чинником досягнення соціальної стабільності, яку зараз так потребує Україна.

За визначенням, соціальне підприємництво – це підприємницька діяльність, що характеризується такими основними ознаками:

соціальний вплив, тобто цільова спрямованість на вирішення/пом'якшення існуючих соціальних проблем для досягнення стійких позитивних соціальних результатів;

інноваційність завдяки застосуванню нових, унікальних підходів, що дозволяють збільшити соціальний вплив;

самоокупність і фінансова стійкість, а саме здатність соціального підприємства вирішувати соціальні проблеми доти, доки це необхідно, і за рахунок доходів, отримуваних від власної діяльності;

масштабованість і розмір тиражу і, як результат, збільшення масштабу діяльності соціального підприємства (на національному та міжнародному рівні);

підприємницький підхід – здатність соціального підприємця бачити «провали ринку», знаходити можливості, акумулювати ресурси, розробляти нові рішення, які здійснюють довгостроковий позитивний вплив на суспільство.

соціальне підприємництво є якісно новим видом діяльності, що поєднує підприємницьке новаторство та соціальну спрямованість з метою вирішення певної соціальної проблеми [14].

Воно забезпечує соціальний розвиток громад через впровадження та розвиток соціальних послуг, поліпшення соціальної інфраструктури, підтримку соціально вразливих категорій населення, створення робочих місць, залучення членів громади до суспільно корисної діяльності та є одним із шляхів зміцнення фінансової основи територіальних громад, адже соціальні підприємства не лише сплачують податки, але й значну частину своїх прибутків спрямовують на вирішення соціальних проблем.

Виданий в рамках грантового проєкту «Соціальні підприємства в Україні» у 2017 р. другий «Каталог соціальних підприємств» налічує їх 150, перший Каталог у 2013 році налічував лише 46 соціальних підприємств. На думку менеджера програми соціального інвестування Western NIS EnterpriseFund Василя Назарука, реальна цифра може сягати тисячі.

За даними дослідників, натепер в Україні існують та застосовуються три основні форми соціального підприємництва: некомерційні організації, що займаються підприємництвом у сфері своєї основної діяльності; некомерційні організації, які відкривають власні підприємства, частина доходів яких йде на фінансування їх соціальних програм; підприємства для людей з обмеженими

можливостями: компанія звільняється від сплати податку на прибуток, якщо понад 50 % її співробітників – громадяни з обмеженими можливостями.

Що стосується підтримки соціальних підприємств з боку держави, то в зв'язку з відсутністю законодавства та чіткого визначення цього виду підприємництва, держава поки що недостатнім чином сприяє його розвитку.

Відтак, на нашу думку, є необхідність прийняття законів, щоб закріпили основні критерії, права, обов'язки, гарантії та організаційні форми соціальному підприємництву. Місцеві та державні органи влади всіляко сприяли їх діяльності, стимулювали до відкриття, надаючи пільгові умови кредитування, оподаткування та, зокрема, першочергово залучали до здійснення закупівель.

Крім того, підтримка соціального підприємництва в Україні має базуватися на ефективній ідеології та увазі мас-медіа, що потребує створення спеціального інституційного супроводу, окремого обласного центру розвитку і підтримки підприємців, які своєю діяльністю вирішують певні соціальні проблеми області.

Підсумовуючи, для максимально ефективної реалізації програм підтримки малого бізнесу, необхідно при підготовці їх орієнтуватися на вирішення соціальних проблем конкретної території, максимально розширити можливостей спектр різноманітних заходів, використовувати сучасні методи бюджетування, розширення інфраструктури підтримки бізнесу, фінансово-податкові стимули, механізми державно-приватного партнерства, підвищення культури серед підприємців. Проте без впорядкування та вдосконалення нормативно-правового середовища, як на загально-державному так і регіональних рівнях, реалізація вищезазначених механізмів не досягне кінцевої мети – гармонічного та реального розвитку бізнес-середовища.

У ході проведеного аналізу функціонування малого та середнього бізнесу в Запорізькій виявлено низку проблем, пов'язаних із нестабільністю регуляторного середовища, слабкою взаємодією органів влади в питаннях вирішення проблем малого і середнього бізнесу; недофінансуванням; нерозвиненістю та диспропорцією інфраструктурної підтримки бізнесу;

низькою конкурентоспроможністю та невисоким рівнем ділової культури та ділової етики бізнесу.

Для вирішення зазначених проблем нами запропоновані публічно-адміністративні механізми підтримки малого бізнесу, які поділено за напрямками на: адміністративно-правові, фінансово-інвестиційні, організаційно-інституційний та соціокультурні. Реалізація запропонованих заходів підтримки дозволить покращити ситуацію в бізнес-середовищі області та досягти соціально-економічної стабільності.

ВИСНОВКИ

У процесі написання дипломної роботи відбулась спроба дослідження у регіональному аспекті публічно-адміністративних механізмів підтримки малого і середнього бізнесу. Мета дослідження досягнута, а всі поставлені перед нами завдання виконані. Це дозволяє нам зробити ряд послідовних висновків.

Таким чином у першому розділі нашого дослідження було з'ясовано сучасний стан наукової розробки публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу. Основні напрацювання зарубіжних та вітчизняних вчених стосувалися ролі малого та середнього бізнесу на соціально-економічні процеси, впливу держави на розвиток бізнесу впровадженням окремих інструментів підтримки, таких як: кредитування, оподаткування, інституційне забезпечення, дерегуляція та стимулюванню інноваційної діяльності. Зокрема, З. Варналій приділив значну увагу питанням державної підтримки малого підприємництва в Україні, в контексті дослідження теоретичних засад, економічної природи, місця, ролі та особливостям регіонального розвитку малого підприємництва, Н. Галан ґрунтовно дослідила світовий досвід підтримки малого та середнього бізнесу.

Крім того, уточнення основних понять теми дало змогу узагальнити та визначити значення поняття «публічно-адміністративного механізму підтримки малого та середнього бізнесу», яке доцільно застосовувати для позначення сукупності соціально-правових, фінансово-економічних, організаційно-технічних, інформаційних методів та інструментів системи публічного управління, що здійснюють вплив на малий та середній бізнес з метою досягнення позитивного соціально-економічного ефекту.

Також використані у роботі принципи та методи дослідження, зокрема системності, історизму, комплексності, монографічний, узагальнення, діалектичного матеріалізму, об'єктивного ідеалізму, класифікації, порівняльний, групування, горизонтального та вертикального аналізу, графічний, синтезу та дозволили глибоко та всебічно проаналізувати предмет нашої роботи, починаючи із теоретичного аспекту, закінчуючи практичним –

визначення головних проблем та перспектив публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу.

У другому розділі дипломної роботи з'ясовано сутність, зміст, суб'єкти і різновиди публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу. Так, сутність їх полягає в управлінських відносинах, що забезпечують реалізацію методів та заходів суб'єктами підтримки, які у свою чергу, є органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, об'єктами інфраструктури підтримки підприємництва, як на державному так і міжнародному рівнях. Нами також з'ясовано класичну класифікацію механізмів в залежності від напрямку, сфери та терміну дії, яка стає теоретичним підґрунтям комплексного підходу до розробки ефективних публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу.

Дослідження регіональних особливостей впровадження публічно-адміністративних механізмів підтримки малого та середнього бізнесу довели, що малий та середній бізнес є вагомим ресурсом регіонального розвитку і має різний вплив на соціально-економічне становище області. Відтак доцільно враховувати засади SMART- спеціалізації, що базуються на індивідуальному підході, конкурентних перевагах, обов'язковому моніторингу, системі оцінки та підтримці інновацій при розробці стратегій і програм підтримки малого та середнього бізнесу.

Особливо значимим стало дослідження світового досвіду підтримки малого та середнього бізнесу, на базі якого розроблені і перспективні шляхи впровадження публічно-адміністративних механізмів для імплементації їх на території Запорізької області. Так, корисним став досвід Сінгапуру, Польщі та Китаю, які активно розширюють інфраструктуру підтримки бізнесу; у США, Франції, Іспанії та Чехії публічно-адміністративні механізми підтримки бізнесу мають соціальну направленість (створення робочих місць, залучення інвалідів, жінок у бізнес та підтримка суб'єктів депресивних територій); державне замовлення на інноваційні винаходи та популяризацію трансферту знань і технологій застосовують у практиці американська, німецька, бельгійська та

британська влада. А у Японії підтримка інноваційної направленості бізнесу відбувається шляхом «народного фінансування», тобто кошти збираються на спеціальному інтернет порталі, де розміщуються бізнес - проекти. Серед інструментів впровадження майже в усіх розвинених країнах світу переважають: пільгове кредитування та оподаткування, розширення інфраструктури фінансово-організаційного забезпечення та спрощення адміністративних процедур для бізнесу.

У процесі аналізу бізнес-середовища Запорізької області виявлено низку регіональних проблем, які пов'язані із недосконалістю регуляторного середовища, недофінансуванням, слабо розвиненою інфраструктурою підтримки малого та середнього бізнесу, відсутністю ефективної взаємодії органів влади та підприємництва, низькою культурою ведення бізнесу.

Задля вирішення вищезазначених проблем нами запропоновано ряд публічно-адміністративних механізмів адміністративно-правової, фінансово-інвестиційної, організаційно-інституційної та соціокультурної направленості, реалізація яких передбачає використання сучасних методів бюджетування, розширення інфраструктури підтримки бізнесу, фінансово-податкових стимулів, механізмів державно-приватного партнерства, підвищення культури серед підприємців та підтримку соціально направленою бізнесу.

Підсумовуючи, слід сказати, що найвищий соціально-економічний ефект дії вище запропонованих механізмів можливий лише за умови узгодження та чіткій координації зусиль органів місцевого самоврядування та державної влади всіх рівнів, активному залученню об'єднань підприємців, міжнародних організацій та проєктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Варналій З. Мале підприємство в умовах ринкового господарювання. *Економіка і організація управління*. 2016. № 1. С. 58–79.
2. Академічний тлумачний словник української мови : в 11 томах. Київ. 1970 – 1980. – URL: <http://sum.in.ua/s/zbirka>.
3. Аналітичний звіт «Інтеграція українського МСБ в ланцюги доданої вартості ЄС. URL: <https://issuu.com/easybusinessua/docs/report>.
4. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методологій наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 87 – 94.
5. Безугла Л. С. Питання державного регулювання розвитку малого та середнього підприємництва в умовах інформаційного суспільства. *Наук. розвідки з держ. та муніцип. упр.* 2013. Вип. 1. С. 95–107.
6. Бермус А. Г. Введение в гуманитарную методологию: Монография. Москва: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2007. С. 97.
7. Бжуска Я. Розумна спеціалізація регіону. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 749. С. 362–366.
8. Богаченко А. В. Огляд, відмінності та спорідненості понять малий бізнес та мале промислове підприємництво в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 4. С. 26.
9. Буркинський Б.В., Нижник В.М., Ніколайчук М.В. Ефективність використання трудового потенціалу: теорія і практика: монографія. Хмельницький : ХНУ, 2009. 223 с.
10. Бутко М. П., Попело О. В. Методологія оцінки ролі малого підприємництва в інноваційному розвитку регіону. *Регіональна економіка*. 2012. № 3. С. 67 – 74.
11. Вазинський С.Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. / С. Е. Вазинський, Т. І. Щербак. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
12. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. 4-те вид., стер. Київ : «Знання», 2008. 302 с.

13. Варцаба В. І., Кампо Г. М. Проблеми фінансового забезпечення розвитку малого бізнесу. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. С. 122 – 125.

14. Википедия – свободная энциклопедия. URL: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки..**

15. Воловик В.Л., Лепський М. А., Бутченко Т. І., Краснокутський О. В. Соціальна філософія : монографія. Запоріжжя. Просвіта, 2011. 389 с.

16. Волоцюк М. Підвищення ефективності регіонального управління інноваційним розвитком. *Економіст*. 2006. № 8. С. 58 – 61.

17. Галан Н.І. Державна підтримка малого та середнього бізнесу: досвід зарубіжних країн: монографія. Донецьк: ДНУ, 2007. 118 с.

18. Гобир І. Б., Мельник М.І. Державна підтримка розвитку малого підприємництва. *Агросвіт*. 2015. № 10. С. 12 – 17.

19. Головне управління статистики у Запорізькій області URL : <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/>.

20. Гончарук С.Т. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ. 2000. С. 23.

21. Делія Ю. В. Методологія та принципи дослідження проблем правотворчості суб'єктів місцевого самоврядування в Україні. *Держава і право*. Вип. 56. С. 158 – 163.

22. Дергачова В. В., Колешня Я. О. Державна підтримка малого і середнього бізнесу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20. С. 130 – 133.

23. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

24. Державне управління в Україні : навч. посіб. за заг. ред. В. Б. Авер'янова. 350 с.

25. Донець О. Б. Кредитування малого і середнього бізнесу: дис. ...канд. екон. наук : 08.00.08./ Університет Державної фіскальної служби. Ірпінь, 2017. 259 с.

26. Енциклопедія державного управління / ред. кол.: В. М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т 1 . 748 с.

27. Жарая С. Б. Підприємницька активність та тенденції державного впливу на розвиток малого бізнесу. *Держ. упр.: теорія та практика*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2012_2_15.pdf.

28. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

29. Заярна Н.М. Міжнародний досвід підтримки малого бізнесу та сучасні українські реалії. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.1. С. 198—201.

30. Звонар Й. П. Бар'єри на шляху розвитку малого бізнесу в Україні та інструменти їх подолання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип.15. С. 36 – 39.

31. Інституції підтримки підприємництва: концепція, особливості, діяльність: каталог інституцій підтримки підприємництва / ред. Л. Чорній. URL: https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2016/06/Catalogue-2016_web3.pdf

32. Інфраструктура підтримки малого і середнього підприємництва по регіонах станом на 01.01.2019. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=0ced3c9f-a057-4852-9072-151dd387356a&title=Institutsii-SchoZabezpechuiutPidtrimkuPidprimnitstva>

33. Иваний П.В. Государственная стратегия поддержки малого бизнеса в США : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.14. Москва, 2012. 32 с.

34. Камінчан Г.В. Інноваційна активність малого та середнього бізнесу в Україні / Г.В. Камінчан / *Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд»*. Серія «Економіка». 2015. Т. 2. № 12. URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/415/595>.

35. Карамішев Д.В. Механізми формування системи професійної підготовки керівних кадрів галузі охорони здоров'я в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2011. № 3 (34). С. 1–8.

36. Кашуба Я.М. Японський феномен розвитку приватного бізнесу: монографія. Львів: Астролябія, 2009. 272 с.

37. Каюн С. В. Особливості державного регулювання у сфері розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2018. № 11 – 12. С. 56 – 63.

38. Кендюков О. К. Сутність і зміст організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом підприємства. *Економіка України*. 1997. № 2. С. 33-41.

39. Керівництво зі стратегії досліджень та інновацій для старт спеціалізації. Український інститут міжнародної політики. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Kerivnitstvo-Smart-Spetsializatsiyi-DG-JRC-skrocheniy-ukr.-pereklad-1-1.pdf>

40. Кісельов А. П. Основи бізнесу : підручник. Київ : Вища школа, 1997. 191 с.

41. Кіщак В.В. Розвиток малого та середнього підприємництва: досвід Польщі, Угорщини, Чехії. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 5. С. 26-33.

42. Колесніков Г. О. Менеджерський словник: навч.-довід. вид. Київ: ВД «Професіонал», 2007. 288 с.

43. Комяков О.М. Державне регулювання перехідної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.01.01 / – Київ, 2000. 19 с.

44. Корецький М.Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці : монографія. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 260 с.

45. Корогод І. В. Роль малого бізнесу в структурних трансформаціях регіональних господарських систем : дис. ...канд. екон. наук. 08.00.05/ Чернігівський національний технологічний університет. Чернігів, 2016. 227 с.

46. Крисак А. О., Мусятовська О. С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка та держава*. 2018. № 12. С. 68 – 73.

47. Криштоф Н. С. Сприяння розвитку малого та середнього підприємництва. *Вісник НАДУ при Президентові України (серія «Державне управління»)*. 2017. № 2. С.42 – 47.

48. Кульман А. Экономические механизмы. Москва: Прогрес. Универс, 1993. 188 с.

49. Лебьодкін К. С. Державна підтримка суб'єктів господарювання малого бізнесу. *Економічна теорія та право*. 2016. № 2. С. 183 – 193.

50. Левін В. І. Удосконалення оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні в умовах євроінтеграційних процесів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Київ. 2016. 20 с.

51. Мазуренко Л. Підтримка малого і середнього бізнесу в контексті соціальної політики: основні поняття і категорії. *Освіта регіону*. 2011. № 4. С. 249.

52. Малий бізнес: стійкість та компенсаторні можливості: монографія / Г. В. Козаченко, А. Е. Воронкова, В. Ю. Медяник, В. В. Назарова. Київ : Лібра, 2003. 328 с.

53. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. 2-ге вид. допов. і виправ. Київ. Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 254 с.

54. Мареніченко В.В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні : дис. ...канд.. наук з держ. упр.: 25.00.02./Дніпропетровський аграрно-економічний університет. Дніпро, 2017. 255 с.

55. Мельник М. Формування комплексного механізму державного управління у сфері соціального становлення та розвитку молоді. *Науковий вісник*. 2015. Вип. 15. С. 10 –15.

56. Методологія кримінально-правових досліджень: наук.–практ. посібник / Г.В. Гребеньков, Є.С. Назимко. Донецький юридичний інститут МВС України. Донецьк: Цифрова типографія, 2012. 202 с.

57. Міщенко І. А., Чорний Г. М., Фіщук Н. Ю. Методологія дослідження в контексті дисертаційних і дипломних робіт з економіки. *Економіка АПК*. 2017. № 1. С. 87 – 91.

58. Мокій А. І., Антонюк Д. А. Розвиток інституціональної інфраструктури бізнесу великих міст старопромислових регіонів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 2. С. 131 – 138.

59. Мороз О. Публічне управління в Україні: проблеми становлення та ефективності. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 34. С. 41–47.

60. Мочерний С. В., Устенко О. А., Фомішин С. В. Політична економія: навч. пос.. Херсон: Дніпро, 2002. 794 с.

61. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. 42000 слів. уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2000. Т. 3 (О-Р). 927 с.

62. Обруч Г. В., Іванюта Б. Л., Журавльов К. В. Проблеми і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 61. С. 53 – 62.

63. Олійник В.О. Напрямки вдосконалення державної продовольчої політики України в умовах глобалізації. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 3 (38). С. 340–348.

64. Орлова В.О. Розвиток малого бізнесу: сучасні реалії та нові напрями державної політики. *Економічний часопис – XXI*. 2013. № 5 – 6 (1). С. 18 – 22.

65. Підтримка малого та середнього бізнесу у світі (огляд інструментів і політик). Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України/ за ред. Паршикової А. 2016. С. 13.

66. Податковий кодекс України станом на 20 вересня 2015 року № 2755-IV (зі змінами і доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

67. Подоляка С. Сутність та особливості механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції в органах прокуратури в Україні. *Публічне право*. 2017. № 3 (27). С. 95 – 101.

68. Політика сприяння експорту МСП в Україні. Проект для обговорення на круглому столі «Політика сприяння експорту МСП в Україні» 29 березня 2016 року. Київ. : 2015. 36 с. URL: <http://www.ier.com.ua>.

69. Поліщук Г. О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1. С. 1 – 9.

70. Попський А. Державна політика розвитку, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні у контексті Європейської інтеграції. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 1. С. 260 – 268.

71. Попський А. Регіональні програми розвитку малого підприємництва як інструмент державного управління. *Науковий вісник*. 2014. Вип. 14.

72. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. № 2. С. 105—111.

73. Про комплексну програму розвитку малого та середнього підприємництва в Запорізькій області на 2019-2020 роки : рішення Запорізької обласної ради від 14.03.2019 № 32. URL: <http://zor.gov.ua/content/dvadcyat-vosma-pozachergova-sesiya-somogo-sklykannya>

74. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV/ *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст.190.

75. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI/ *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 3. С. 23.

76. Прутська О.О. Державна підтримка підприємницької діяльності в аграрному секторі України. Збірник наукових праць ВНАУ Серія: «Економічні науки». 2013. №1 (76). С. 112–122.

77. Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. Харків : ДокНаукДержУпр, 2015. 226 с.

78. Рейтинги и показатели благоприятности ведения бизнеса. URL: <https://russian.doingbusiness.org/>

79. Рудніцька Р., Сидорчук О. Сутність і зміст механізмів державного управління та принципів їх функціонування. *Публічне управління*. С. 50 – 60.

80. Рубе В. А. Малый бизнес : история, теория, практика. Москва : ТЕИС, 2000. 231 с.

81. Сизоненко В. О. Формування і розвиток національної системи підприємництва: теоретико-методологічні аспекти і механізми реалізації: монографія. Київ: Видав.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2004. 229 с.

82. Сич. О. А., Дьокіна К.І. Перспективи кредитування малого бізнесу державними банками. *Молодий вчений*. 2018. № 1. С. 982 – 986.

83. Словарь русского языка. Москва: Изд-во Русский язык, 1983. Т2.700 с.

84. Сорокина В. Государственное регулирование малого бизнеса: опыт Великобритании. *Проблемы теории и практики управления*. 2011. № 2. С.100—103.

85. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів : нац. доповідь / ред. Е. М. Лібанової, М. А. Хвесика / Київ : НАН України, 2014. 776 с.

86. Стешенко О. О. Державне регулювання розвитку малого бізнесу в сучасних умовах. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 3. С. 82 – 87.

87. Сукманова О. В. Елементи адміністративно-правового механізму публічного адміністрування охорони права власності в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 337 – 339.

88. Табінський В. А., Калашник М. В., Калмиков Д. М. Державна підтримка малого бізнесу як чинник соціальної політики держави. *Науковий вісник Мукачевського державного університету*. 2017. Вип. 10. С. 126 – 130.

89. Толмачова Г. Ф., Ляшенко В. І., Колеснікова Г. В. Регулювання розвитку малого і середнього підприємництва: досвід зарубіжних країн для України. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 1. С. 157 – 183.

90. Толстова А. В., Кібальчич С. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 60. С. 53 – 62.

91. Уманець Т. Методи і моделі оцінювання розвитку малого бізнесу мезо- та макрорівень : монографія. Донецьк. «ВІК», 2010. 280 с.

92. Федяєва М. С. «Розумна спеціалізація» як інструмент трансформації національної економіки (теоретичний аспект). *Економіка та управління національним господарством*. 2018. Вип. 26-1. С. 87 – 92.

93. Франковская Г. Н. Малый бизнес. Воронеж : ИПЦ ВГУ, 2007. 182 с.

94. Фролова Н. Л. Світовий досвід державної політики у сфері розвитку малого та середнього бізнесу. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 61. С. 68 – 78.

95. Чан-хі О.С. Матриця політичного аналізу – як інструмент оцінки ефективності державного регулювання аграрного ринку. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка»*. 2013. № 6 (44). С.60–63.

96. Чеканова Т.Д. Взаємодія адміністративних та політичних механізмів у системі управління охороною здоров'я : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.02. Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України. Одеса. 2008.

97. Черемис О. Державна політика розвитку малого та середнього підприємництва в Україні у контексті результативності. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 3. С. 234 – 249.

98. Чуприна Л. В., Юзовицька С. А. Світовий досвід розвитку малого підприємництва та його використання в Україні. *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. 2019. Вип. 32. С. 264 – 270.

99. Яворська Л.М. Економіко-правові тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. №2 (13). С. 134–141.

100. Якушева О. В. Економічний розвиток і підтримка малого та середнього бізнесу на регіональному рівні.: дис. ... канд. екон. наук. 08.00.05/ Черкаси, 2017. 288 с.

101. Ясіновська І. Ф. Державна регуляторна політика у сфері підприємництва та її вплив на діяльність суб'єктів господарювання. *Інноваційна економіка : всеукр. наук.-виробн. журн.* 2012. № 5 (31). С. 312–315.
102. Burns-Millyard K. Federal Government Assistance Programs for Small Business K. Burns-Millyard URL: <http://smallbusiness.chron.com/top-internet-business-opportunities-4057.html>.
103. Eurostat regional yearbook: 2017 edition. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8222062/KS-HA-17-001-ENN.pdf/eaebe7fa-0c80-45af-ab410f806c433763>.
104. Gregory Dees. The Meaning of Social Entrepreneurship. URL: https://centers.fuqua.duke.edu/case/wpcontent/uploads/sites/7/2015/03/Article_Dees_MeaningofSocialEntrepreneurship_2001.pdf – С. 4.
105. Velu H. A. The development process of the personally managed enterprise//European Foundation for Management Developments: 10th Seminar on Small Business. 1980. P. 1–21.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1

Порівняльна характеристика критеріїв визначення малого бізнесу у
різних країнах світу

Країна	Критерії	Малий бізнес
США	Кількість працівників	До 500 осіб
	Активи підприємства	До 5 млн. дол. США (близько 4,5 млн. євро)
	Річний прибуток	До 5 млн. дол. США (близько 4,5 млн. євро)
Німеччина	Кількість працівників	Від 50 до 500 осіб
	Річний товарооборот	До 55 млн. дол. США (близько 49,2 млн. євро)
Японія	Кількість працівників	До 300 осіб у обробній промисловості
		До 100 осіб у гуртовій торгівлі
	Статутний капітал	До 1100 млн. ієн. (близько 9 млн. євро) у обробній промисловості До 30 млн. ієн. (близько 250 тис. євро) у гуртовій торгівлі
Велика Британія	Кількість працівників	До 200 осіб у обробній промисловості
		До 50 осіб у будівництві
		Не має обмежень у торгівлі
	Річний оборот	До 400 тис. фунтів стерл. (близько 450 тис. євро) у торгівлі
Польща	Кількість працівників	До 50 осіб
	Річний товарооборот	До 10 млн. євро
Греція	Кількість працівників	До 50 осіб

	Річний товарооборот	До 1,5 млн. дол. США (близько 1,3 млн. євро)
--	------------------------	---

Додаток Б

Таблиця 2

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) малих, середніх та
мікропідприємств
за регіонами у 2018 році¹

	середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
	млн.грн	у % до загального обсягу реалізації відповідного регіону	млн.грн	у % до загального обсягу реалізації відповідного регіону	млн.грн	у % до загального обсягу реалізації відповідного регіону
Україна	3924059,6	42,6	1766150,4	19,2	599625,6	6,5
Вінницька	79851,3	46,6	47699,8	27,9	14517,2	8,5
Волинська	105524,7	61	25661,5	14,9	8352,7	4,8
Дніпропетровська	282202,6	26,9	160719,2	15,3	60024,3	5,7
Донецька	92954,4	20,3	33206,3	7,3	11105,9	2,4
Житомирська	56163,9	51,7	27246,2	25,1	9086,4	8,4
Закарпатська	34464,5	57,7	17452,2	29,2	6234,3	10,4
Запорізька	80892,1	25,1	58479	18,1	21297,3	6,6
Івано-Франківська	44118,3	45,2	23287,5	23,8	9204,6	9,4
Київська	204950,7	41,8	109109,3	22,3	32315,5	6,6
Кіровоградська	... ²	... ²	37311,4	37,6	12382,7	12,5
Луганська	15647,5	39,2	12231,7	30,7	4579,6	11,5
Львівська	179241,9	51,1	89809,3	25,6	29356	8,4
Миколаївська	50349,6	33,4	41185,2	27,3	15567	10,3
Одеська	168366,9	44,6	111205,4	29,4	36040	9,5
Полтавська	113956,5	38,7	50530	17,2	17836	6,1
Рівненська	36228,7	53,4	20258,9	29,8	6828,3	10,1
Сумська	62026,8	59,3	23704,2	22,6	7715,2	7,4
Тернопільська	42820,4	60,1	21200	29,8	6599,4	9,3
Харківська	191180	50,7	118555,4	31,4	40407,5	10,7
Херсонська	35098,5	47,9	28965	39,5	9636,8	13,1
Хмельницька	62127,1	58,8	28064	26,6	9752,3	9,2

Черкаська	79755,2	46	39589,6	22,9	13093,7	7,6
Чернівецька	... ²	... ²	11770,1	37,7	3956,7	12,7
Чернігівська	58165,7	57,2	25868,7	25,4	8385	8,2
м.Київ	1774826,9	46	603040,5	15,6	205351,2	5,3

1 Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

2 Дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації(первинне та вторинне блокування вразливих значень).

Додаток В

Таблиця 3

Програми підтримки бізнесу у Великобританії

Категорія програм	Приклади програм
Програми консультування нових і діючих підприємств	Для впровадження регіональних програм розвитку та надання консультацій МСБ було створено спеціальну організацію — Службу малих фірм (Small Firms Services) У 2012 році в рамках програми Business enterprise запущено сайт Great Business для надання інформації МСБ про те, як запустити і розвивати свій бізнес. Ресурс Mentorsme, що керується Асоціацією банкірів та допомагає МСБ, які шукають наставницькі послуги. Наразі в програмі працює 27 тис. наставників, які консультують МСБ. Створено гарячу телефонну лінію для надання бізнес-консультацій.
Програми надання фінансової допомоги	Програма «Схема грантів», що допомагає підприємствам знайти Програми надання фінансової допомоги джерела фінансування. «Локальні партнерства підприємств» (Local Enterprise Partnerships), за цією програмою у період 2010-2015 рр. було створено 24 підприємницькі зони по всій країні; закладено 730 млн. £ у фонд Growing Places Fund для надання допомоги місцевому бізнесу. Створено локальні мережі партнерств для взаємодії регіональних підприємств між собою. «Гарантування кредитів» — програма розрахована на три роки і передбачає виплату страхових премій від імені процвітаючих бізнесменів. Спеціальні програми забезпечують фінансову допомогу молодим людям при створенні або розширенні їхнього бізнесу (The Premier League Enterprise Academy та The Start-Up Loans); допомогу муніципальній владі в справі створення і розвитку дрібного підприємництва в містах (Business enterprise). Програма The Seed Enterprise Investment Scheme надає пільги компаніям, що інвестують у малий бізнес. Діє програма для безробітних людей, які хочуть відкрити свій бізнес, — New Enterprise Allowance
Регіональні програми допомоги дрібним підприємствам у Шотландії, Уельсі, Північній Ірландії.	За програмою «Служба зростання бізнесу» вартістю 40 млн £ в цих регіонах розробляється ринкова стратегія для таких підприємств (більше 50 % асигнувань йде на маркетингові дослідження, решта — на професійну підготовку зайнятих у МСБ). У регіональних програмах бере участь Європейський регіональний фонд

	розвитку (European Regional Development Fund), який надає допомогу малому бізнесу у відсталих галузях, стимулюючи створення нових робочих місць
Програми, що стимулюють експортну діяльність дрібних фірм	Програма підтримки: «Паспорт на експорт», (Passport to Export) передбачає допомогу початківцям-експортерам, дослідження їхнього цільового ринку в інших країнах, надання оцінки щодо готовності бізнесу до експорту. Програма «Дорога до глобального зростання» (Gateway to Global Growth) передбачає навчання щодо можливих ризиків, огляд цільових ринків, надання консультацій та стратегічну підтримку протягом 12 місяців після того, як почнеться експортна діяльність.

Додаток І

Таблиця 4

Характеристика відмінностей розвитку малого та середнього бізнесу в Україні та розвинених країнах світу

Розвинені країни	Україна
Розвинута інфраструктура підтримки МСБ на ринку	Слабка та неефективна інфраструктура підтримки МСБ
Переваги віддаються приватній власності, яка відчуває підтримку державної, регіональної влади. Несприятливий психологічний клімат через складну політичну ситуацію в країні.	Несприятливий психологічний клімат через складну політичну ситуацію в країні
Переважаючий вплив попиту з швидкою реакцією на нього	Значний рівень корупції органів влади та її регуляторна політика
Фінансова стабільність	Нерозвинута державна фінансово-кредитна політика
Доступність засобів виробництва	Концентрація капіталу, як правило, в крупних структурах
Вільний доступ до міжнародних ринків	Складна процедура дозволу експортної діяльності
Дієвість і результативність Законодавства	Суперечливість і нестабільність нормативно-правової бази.
Інформаційна відкритість та прозорість.	Відсутність повної і достовірної інформації про стан та кон'юнктуру ринку
Розвинутий рівень консультаційних Послуг.	Низький рівень консультаційних послуг та спеціальних освітніх програм
Використання договірних відносин, розвинута підприємницька	Встановлення фінансового та управлінського контролю за

самостійність (франчайзинг, субпідряд)	самостійними підприємствами з боку великих компаній та відповідних монопольних угруповань
Офіційно мінімальна криміналізація	Кримінальний тиск

Додаток Е

Таблиця 5

SWOT-аналіз визначення внутрішніх (сильних і слабких сторін) та зовнішніх чинників (можливостей і загроз), що впливають на розвиток підприємницької діяльності

Позитивний вплив	Негативний вплив
Сильні сторони:	Слабкі сторони:
<p>1) мобільність і гнучкість бізнес-процесів;</p> <p>2) суттєвий вплив на формування соціальної складової життєдіяльності суспільства;</p> <p>3) значні внутрішні резерви, що обумовлюють зростання кількісних показників, наявність багатих природних ресурсів для розвитку рекреаційного, туристичного, аграрного та інших видів бізнесу;</p> <p>4) потужний сегмент ринку праці, високий професійно-кваліфікаційний рівень економічно активного населення, значний науково-освітній потенціал;</p> <p>5) розвинені зовнішньоекономічні зв'язки;</p> <p>6) велика кількість об'єктів історико-культурної спадщини рекреаційних зон.</p>	<p>1) велика чутливість і вразливість щодо внутрішньо- і зовнішньополітичних, економічних, соціальних змін;</p> <p>2) важкодоступність фінансових ресурсів, високий рівень відсоткових ставок по кредитах;</p> <p>3) незначний рівень конкурентоспроможності у високотехнологічних галузях;</p> <p>4) наявність «тіньової» діяльності суб'єктів підприємництва;</p> <p>5) складність та відсутність економічної мотивації впровадження наукоємних проектів;</p> <p>6) низька інноваційна активність, слабе впровадження новітніх технологій та низький рівень кооперації з великими підприємствами та науково-технічними установами;</p> <p>7) недостатній рівень фахової підготовки підприємців з питань сучасних методів та форм організації господарювання;</p> <p>8) значний тиск природних монополій у сфері електро-, газо- та водопостачання, які стримують розвиток підприємництва.</p>

Можливості:	Загрози:
<p>1) активізація виходу на зовнішні ринки Європи завдяки наявності вільних ринкових ніш, широке поле діяльності для розвитку бізнесу;</p> <p>2) потенціал для розвитку нових видів бізнесу, таких як ІТ-сфера, зелений туризм, тощо;</p> <p>3) зростання інвестиційної привабливості та нарощування міжнародної технічної допомоги;</p> <p>4) високий потенційний рівень сприйняття і запровадження сучасних інформаційних технологій.</p>	<p>1) невизначеність механізмів державної підтримки інноваційного та науково-технічного розвитку;</p> <p>2) корупція;</p> <p>3) ризики входження до нових ринків, втрата конкурентоспроможності підприємств через нездатність модернізувати виробництво та вчасно перейти на стандарти ЄС.</p>

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Дьяченко Олеся Володимирівна, студентка 3 курсу магістратури, форми навчання заочної, факультету соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти vsyook1@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Публічно-адміністративні механізми підтримки малого та середнього бізнесу: регіональний вимір» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом якихознайошений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Дьяченко О.В.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ(науковий керівник) Краснокутський О.В.